VALORI CHINEZEȘTI

Cultura tradițională
și valorile contemporane

CORINT

外文出版社
FOREIGN LANGUAGES PRESS

Sorin Petrescu

Valori chinezeşti

Cultura tradiţională şi valorile contemporane

Cuvânt înainte

Studiul culturii chinezeşti

Guoxue, învăţătura naţională sau studiul culturii chinezeşti, se preocupă de cultura originară din China, ca opus la *xixue,* sau învăţătura occidentală. Este un studiu sistematic care utilizează două coordonate: una orizontală, care implică o analiză interculturală, şi una verticală care străbate istoria, comparând vechiul cu contemporanul şi clasicul cu popularul. Cultura care se referă la tradiţional este cea care a precedat Noua Mişcare Culturală (din primele două decenii ale secolului XX), care anunţa epoca modernă în China. În acest sens, *guoxue* este deopotrivă un concept de diferenţiere şi unul temporal.

Conţinutul său este totuşi limitat la ce este mai bun în cultura tradiţională chinezească, echivalent cu valorile universale, având încă relevanţă în lumea de astăzi.

Anii din urmă au fost martorii unei noi mode a *guoxue*, iscând o dezbatere asupra chestiunii dacă este ceva efemer sau permanent, primind chiar un nou

avânt. O anecdotă istorică poate să ofere un indiciu asupra răspunsului:

Ran You îl conducea pe Maestrul Confucius (551-479 î.Hr.) într-o călătorie spre Statul Wei. Confucius a spus: „Cât de populat este ţinutul acesta!” Iar Ran You l-a întrebat: „Fiind aşa mulţi oameni, ce ar trebui făcut?” „Să-i îmbogăţeşti”, a spus Maestrul. „Şi, după ce s-au îmbogăţit, ce va urma?” „Să-i şcoleşti.”

Această conversaţie dezvăluie o regulă a dezvoltării sociale care este vădită în decursul istoriei chineze: de fapt, apariţia oricărei naţiuni urmează ordinea consolidării, devenind mai bogată şi creându-şi cultura şi prosperitatea educaţională. Consolidarea naţională este o condiţie necesară a stabilităţii politicii interne şi a păcii între popoare. Îmbunătăţirea mijloacelor de trai poate stimula pe mai departe dezvoltarea economică. Iar înflorirea culturii şi a educaţiei poate modela cetăţeni mai informaţi şi mai responsabili, susţinând morala socială. În istoria Chinei, toate dinastiile care au reîntregit naţiunea după lungi războaie au căutat restabilirea păcii ca prioritate de prim rang în anii lor de început. Apoi, şi-au îndreptat preocupările spre reabilitarea şi reclădirea naţiunii, urmate de dezvoltarea culturii şi a educaţiei.

Acest tipar a fost adoptat şi de China modernă. Timp de 30 de ani de la înfiinţarea Republicii Populare

China, în anul 1949, şi până în anul 1978, ţara a fost preocupată de ţelul consolidării autorităţii centrale şi securităţii naţionale. În toată această perioadă, au avut loc mişcări politice, s-au purtat războaie regionale servind acestui ţel. De la sfârşitul anului 1978, când China a dat startul reformelor şi a politicii de deschidere, până în zilele noastre, ţelul principal a fost dezvoltarea economiei chinezeşti şi îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale populaţiei. Din anul 2012, naţiunea a fost martora unei revigorări puternice a culturii tradiţionale şi a unei creşteri accelerate a industriei culturale. Această evoluţie a fost previzibilă, oamenii devenind conştienţi de cerinţele tot mai mari legate de spiritualitate şi cultură, după satisfacerea nevoilor de hrană şi îmbrăcăminte. În următorii 30 de ani, sau chiar mai mult, educaţia şi cultura vor fi caracteristicile principale ale dezvoltării sociale din China.

Preşedintele Xi Jinping arăta că naţiunea nu poate realiza Visul Chinezesc fără a prelua şi duce mai departe tradiţia civilizaţiei din China, stimulând cultura chinezească. Visul Chinezesc cere dezvoltarea sincronizată a civilizaţiei materiale şi a celei spirituale. În acest sens, trebuie reînviate şi promovate elementele bune ale culturii tradiţionale chinezeşti, ele fiind mijloace potrivite pentru transmiterea spiritului chinez,

fixând o imagine chinezească la nivel global şi oferind poporului chinez o voce la nivel planetar. Cultura nativă reprezintă spiritul unui popor şi puterea subtilă a patriei lui care ajută la asigurarea poziţiei ei în lume.

Prin urmare, noi credem că va apărea un entuziasm sporit pentru studiul culturii chinezeşti, iar tradiţia culturală a Chinei va fi îmbrăţişată de tot mai mulţi chinezi. Un asemenea interes în dezvoltare pregăteşte condiţiile unei relansări depline. Atunci când aceasta va cuprinde întreaga populaţie şi va produce schimbări fundamentale în sânul ei, va fi realizată înflorirea culturală desăvârşită. Renaşterea culturii tradiţionale chinezeşti nu poate fi creditată vreunui decret guvernamental sau vreunui capriciu trecător. Ea este compatibilă cu imperativele istorice şi ale dezvoltării sociale. În acelaşi timp, serveşte scopului marii reînnoiri a naţiunii chinezeşti.

Valori chinezeşti contemporane

Nucleul valorilor unei comunităţi reprezintă standardele morale şi codul de comportament acceptate în general de membrii ei.

Cât priveşte valorile contemporane chinezeşti, ele sunt, într-un sens mai larg, valorile respectate şi acceptate în mod unanim de întreaga naţiune, fiind

puternic susţinute în perioada actuală. Acestea oferă naţiunii o călăuză morală, modelându-i comportamentul colectiv şi reprezentând sufletul naţional.

Nucleul valorilor naţiunii chineze a evoluat de-a lungul istoriei ţării – venerarea puterilor cereşti în epoca primitivă, promovarea etichetei şi a muzicii în societatea sclavagistă şi, mai târziu, codurile feudale de etică ce au dominat China pentru mai mult de două mii de ani, putând să le rezumăm drept bunăvoinţă, dreptate, proprietate, inteligenţă şi încredere.

Acum, în epoca socialismului cu trăsături chinezeşti, China are nevoie de un nucleu de valori care să răspundă situaţiei prezente. Aceste valori trebuie să unească trecutul cu viitorul, fixând standarde uniforme pentru popor ca întreg. Aceste valori sunt prosperitatea, democraţia, civilizaţia, armonia, libertatea, egalitatea, dreptatea, statul de drept, patriotismul, devotamentul, integritatea şi prietenia. Primele patru – prosperitatea, democraţia, civilizaţia şi armonia – privesc naţiunea, următoarele patru – libertatea, egalitatea, dreptatea şi statul de drept – sunt scopuri ale societăţii în mod colectiv, iar restul – patriotismul, devotamentul, integritatea şi prietenia – privesc cetăţenii individual.

Aceste douăsprezece valori îşi au rădăcinile în istoria

Chinei, dar, în acelaşi timp, răspund şi chemării timpului prezent, îndreptându-şi privirea spre viitor. Ele sunt progresiste, cuprinzătoare şi inovative. Ele însumează tot ce este mai bun în tradiţiile chinezeşti, integrează ţelurile actuale ale Chinei şi indică direcţiile viitoare ale ţării.

Aceste valori combină trecutul cu prezentul, descifrând relaţiile dintre etosul societăţii socialiste de azi şi spiritul culturii tradiţionale chinezeşti şi manifestându-şi natura lor congruentă.

Zhou yi (*Cartea schimbărilor*) arată că Dao (Tao), marea cale, nu e nimic altceva decât echilibrul dintre cele două concepte dualiste cunoscute ca *yin* şi *yang.* Din anul 1949, China a urmat mai mulţi paşi: primul, stabilizarea situaţiei politice, urmată de dezvoltarea economiei şi, în sfârşit, de înflorirea culturii. Puterea politică, vigoarea economică şi hrana culturală constituie *yin*-ul şi *yang*-ul hotărâtoare pentru o dezvoltare sănătoasă şi de durată a naţiunii. Cultura chinezească se poate compara cu cocorul cu coroană roşie, o emblemă a longevităţii în China: părţile albe şi negre ale trupului păsării reprezintă confucianismul şi taoismul, tradiţiile filosofice şi etice indigene constituind suportul culturii tradiţionale chinezeşti, iar pata roşu-aprins de pe frunte simbolizează cultura şi etosul contemporane.

Potrivit lui Xi Jinping, eforturile de a creşte şi promova nucleul valorilor socialiste trebuie să se bazeze pe ceea ce este bun în cultura tradiţională chinezească. Cum fiecare valoare viabilă trebuie bine înrădăcinată în tradiţie şi realitate, abandonându-şi moştenirea, o naţiune îşi taie venele sale spirituale. Prin urmare, splendida cultură tradiţională chinezească, cu amploarea şi profunzimea ei inegalabile, este esenţială pentru China, dacă e ca aceasta să câştige o poziţie fermă în lume. În acest sens, epoca actuală ne cere să privim nucleul valorilor contemporane din China prin lentilele culturii sale tradiţionale, să revizuim teoriile vechi ale valorilor sociale, dezvoltând, în acelaşi timp, tot ce este bun în tradiţiile culturale din China într-un mod creativ şi inovator.

Prosperitatea

Înainte de toate, prima valoare centrală socialistă cu privire la naţiune este „prosperitatea”. Acest concept se opune „sărăciei” care a fost o plagă pentru China o lungă perioadă din istoria ei modernă. Iată de ce „prosperitatea” ocupă un loc prioritar printre valorile naţiunii. Este o dorinţă împărtăşită şi foarte preţuită a poporului chinez.

Prosperitatea poporului – hrană şi îmbrăcăminte suficiente

Cum descriu clasicii chinezi un popor prosper?

Mencius (372-289 î.Hr.) spunea că o viaţă îmbelşugată este una în care oamenii pot să muncească în mod normal, să aibă îmbrăcăminte din bumbac sau mătase şi să aibă carne pe masă. Pe scurt, Mencius subliniază două nevoi de bază ale omenirii: hrană şi îmbrăcăminte suficiente.

Astăzi, poporul chinez, cel puţin locuitorii de la oraşe, nu-şi mai fac griji pentru hrană şi haine, unii dintre ei considerând, pur şi simplu, că li se cuvin. Dar, privind înapoi în istoria umanităţii, care în mare parte a fost bântuită de lipsa acută a ambelor, şi întorcându-ne apoi privirea spre unele regiuni din lume care încă sunt marcate de foamete, devenim conştienţi de cât de binecuvântaţi suntem să fim bine hrăniţi şi îmbrăcaţi, înţelegând că suficienţa hranei şi a îmbrăcăminţii este un reper fundamental al abundenţei.

Mencius s-a născut cu numele Meng Ke, în oraşul de azi Zoucheng, provincia Shandong. Venerat în secolele ulterioare ca Al Doilea înţelept, el a dezvoltat ideea confucianistă a bunăvoinţei în conceptul principiului bunăvoinţei. *Meng zi (Cartea lui Mencius)* este lucrarea eponimă despre ideile şi spusele sale.

Mencius a subliniat că principiul bunăvoinţei implică împroprietărirea oamenilor cu pământ, acordându-le timpul necesar să se ocupe de terenurile lor în sezonul culturilor, manifestând toleranţă în ce priveşte penalizările şi scăzând taxele. El argumenta faptul că poporul reprezintă cel mai important element dintr-o ţară, următorul fiind statul, iar conducătorul fiind cel mai puţin important din cei trei.

Mencius şi-a exprimat optimismul în ceea ce priveşte natura umană, având încredere că bunăvoinţa, dreptatea, proprietatea şi inteligenţa sunt trăsături morale înnăscute. Dar el spunea, de asemenea, că aceste calităţi pot fi sau nu puse în joc, acest lucru fiind hotărât de educaţia primită de om şi de mediul în care trăieşte.

În lucrarea sa *Tao hua yuan ji* (*Tărâmul piersicilor în floare*), Tao Yuanming (365-427) a descris o utopie – un tărâm al păcii unde oamenii nu trebuie să-şi mai facă niciodată griji pentru hrană şi haine. Această descriere simplă este tot ce a visat poetul că ar constitui o viaţă ideală, încântând necontenit pe omenii care au trăit în diferite epoci.

Standardul poporului chinez referitor la o viaţă

îndestulată nu s-a schimbat prea mult faţă de epoca Dinastiei Qing (1644-1911). Li Yu (1610-1680) scria: „O familie avută este cea în care bărbaţii au cai de călărit, iar femeile au haine frumoase pe care să le poarte”. Practic, acesta este scenariul şi în zilele noastre – doar că acum conducem sau folosim automobile pentru transport.

> Li Yu a fost un dramaturg, romancier şi editor chinez din perioada Dinastiei Qing. Lucrările sale, cele mai multe poveşti de iubire, prezintă intrigi captivante şi concise, într-o formulare simplă, cu o muzicalitate frumoasă şi un profund simţ al umorului. În timpul lui Li, acestea erau foarte populare.
>
> Li Yu a scris, de asemenea, *Xian qing ou ji (Cugetări fără pripă notate la întâmplare)*, o culegere de eseuri pe teme variate. Două capitole din această lucrare detaliază viziunea ingenioasă a autorului asupra scrierii pieselor şi interpretării unei opere, bazată pe studiile sale asupra lucrărilor savanţilor dinaintea lui. Cartea lui ocupă o poziţie semnificativă în istoria operei chinezeşti.

Pentru popor – înflorirea culturii

Hrana şi îmbrăcămintea adecvate reprezintă un

aspect de bază, dar superficial, al unei vieţi îndestulate. O cerinţă şi mai mare este cea pentru bogăţia culturală şi spirituală. În conversaţia sa despre guvernare cu regele Hui al Statului Liang, Mencius a menţionat importanţa trecerii la educaţie, după asigurarea hranei şi îmbrăcămintei suficiente pentru populaţie. Marele filosof credea că un popor care învaţă eticheta, regulile, virtuţile şi logica prin intermediul educaţiei reprezenta un simbol mai bun al belşugului unei ţări.

Confucius (551-479 î.Hr.) s-a născut cu numele Kong Qiu, în Statul Lu, azi provincia Shandong. Marele gânditor şi educator a fondat confucianismul, care a dominat viaţa intelectuală chinezească pentru mai mult de două mii de ani.

Confucius susţinea că cele mai înalte standarde morale erau bunăvoinţa şi proprietatea, standarde pe care ar trebui să le urmeze toţi membrii societăţii. Bunăvoinţa înseamnă să iubeşti tot şi pe toţi, iar proprietatea include etica, eticheta şi normele.

Confucius a fost primul gânditor chinez care a deschis o şcoală privată la care erau primiţi elevi indiferent de originea lor socială. Se sune că numărul discipolilor săi era de 3000, din care 72, remarcabili din

punct de vedere academic. El credea că cel care excelează în studiu trebuie să urmeze o carieră oficială, multe dintre ideile sale pedagogice fiind relevante chiar şi în zilele noastre, aşa cum este cazul cu „învaţă oamenii potrivit aptitudinilor lor", „Niciodată să nu-ţi fie ruşine să pui întrebări", „Când trei oameni fac ceva împreună, de la unul dintre ei am cu siguranţă ceva de învăţat" şi „Ceea ce ştii, ştii; ceea ce nu ştii, nu ştii. Aceasta este cunoaşterea". Discipolii săi i-au strâns ideile în lucrarea *Lun yu* (*Fragmente alese din Confucius*).

Marele înţelept a întreprins odată o călătorie prin mai multe state rivale din timpul său, explicându-şi ideile, dar conducătorii statelor respective i-au întors spatele. Ca urmare, în ultimii ani ai vieţii, Confucius s-a dedicat strângerii lucrărilor vechi şi arhivelor, ca şi domeniului educaţiei. El a editat *Shi jing (Cartea Cântecelor), Shang shu (Cartea Istoriei)* şi *Chun qiu (Analele de Primăvara şi de Toamnă).*

Confucius şi-a exprimat mai explicit ideile asupra acestei chestiuni. În timpul călătoriei sale prin mai multe state mici care coexistau în acel timp, Confucius a observat că Statul Wei are o populaţie relativ mai numeroasă. El i-a spus lui Ran You, unul dintre discipolii săi: „Atunci când populaţia creşte, următorul pas este să-i asiguri bogăţia. După care trebuie

promovată educaţia”. Aceasta era calea văzută de marele filosof şi educator ca ducând la o dezvoltare socială ideală.

În acest context, putem înţelege pe deplin importanţa pentru o naţiune de a căuta căi de dezvoltare prin clădirea unei culturi robuste şi prin întărirea puterii subtile culturale. Cultura şi educaţia reprezintă două dimensiuni ale stării de bine a unui popor.

Fără o lume spirituală echilibrată, oamenii nu vor găsi mulţumirea în viaţă. Şi fără hrana culturii, viaţa este incompletă. Să sădeşti cultura în oameni este parte din procesul perfecţionării unei civilizaţii, a unei naţiuni şi a cetăţenilor ei, ca şi o parte a dezvoltării unei societăţi. În acest sens, societatea se dezvoltă nu numai economic, dar şi cultural.

Prin urmare, prosperitatea unui popor are două înţelesuri: prosperitate materială şi prosperitate spirituală.

Puterea naţională – puterea politică

Dacă averea naţională constă în averea economică şi culturală, puterea naţională este asemănătoare: aceasta cuprinde puterea politică şi militară.

Priceperea politică a unei ţări constă în abilitatea de a realiza unitatea naţională şi de a exercita o influenţă pe

plan internaţional. Ciclul unităţii şi fărâmiţării s-a tot repetat în decursul lungii istorii a Chinei, astfel ideea de ţară unită a devenit scopul şi prioritatea fiecărui regim. Doar sub o conducere unitară şi stabilă, care aduce toate grupurile etnice împreună, ţara poate mobiliza resursele sale şi se poate constitui într-o putere formidabilă.

Dinastiile longevive şi prospere din istoria Chinei au fost, fără excepţii, unite, având teritorii vaste şi bucurându-se de o coexistenţă paşnică a tuturor grupurilor etnice. Printre acestea trebuie amintite Han (206 î.Hr.-220 d. Hr.), Tang (618-907), Ming (1368-1644) şi Qing. Misiunea fiecărui monarh, dar şi o cerinţă a dezvoltării, a fost menţinerea ţării sub o conducere centrală unitară şi asigurarea solidarităţii întregului popor. Acest lucru explică de ce separatismul este anatemizat. Într-o ţară care este sfâşiată, cu o guvernare plăpândă, fiecare cetăţean este afectat într-un mod negativ, puterea colectivă este diminuată, iar dezvoltarea stagnează sau chiar intră în regresie.

Dinastia Han se împarte în perioadele Han de Vest şi Han de Est. S-a întins pe parcursul a peste 400 de ani, sub conducerea a 29 de împăraţi. A fost o perioadă de unificare din punct de vedere cultural şi dezvoltată din punct de vedere tehnologic. În timpul Dinastiei Han a

luat fiinţă Cercul Cultural Est-Asiatic, având în centru confucianismul. După ea, populaţia huaxia (chineză) a adoptat treptat numele de han. Dinastia a adus o contribuţie uriaşă la continuitatea şi prosperitatea civilizaţiei chinezeşti.

Dinastia Tang a fost înfiinţată de Li Yuan, având capitala la Chang'an (azi Xi'an). Manifestând un pluralism cultural şi având o tehnologie şi o economie înfloritoare, Tang s-a situat printre cele mai puternice imperii din lume, comparabil, la timpul acela, doar cu imperiul arab. Împăraţii Dinastiei Tang au stabilit legături cu ţări din Europa şi din Asia, extinzându-şi influenţa pretutindeni în lume. Poporul chinez a devenit cunoscut drept poporul tang.

Datorită schimburilor cu alte culturi dinăuntrul Chinei şi din afara ei, Dinastia Tang a creat o cultură globală, cosmopolitană, fiind martora unei mari efervescenţe artistice. În această perioadă, au trăit nenumăraţi poeţi şi pictori de seamă şi caligrafi consacraţi.

Atunci când este atinsă solidaritatea naţională, ţara poate încerca să-şi clădească influenţa internaţională. Scopul acestei mişcări, argumentau vechii chinezi, nu urmăreşte obţinerea hegemoniei, ci perspectiva „o lume, o familie" în care oamenii se pot completa şi pot

colabora unii cu ceilalţi.

Consolidându-şi puterea, China urmăreşte să obţină respectul reciproc, căutând să-şi aducă contribuţia alături de celelalte ţări ale lumii. Urmând această filosofie, puternicele dinastii din istoria Chinei au respectat cu toate tradiţia protejării cetăţenilor săi, fiind ospitalieri cu ţările străine prietenoase şi împărtăşind cultura şi produsele sale cu restul lumii, în loc să fie agresive, intervenind în afacerile interne ale altor ţări sau acaparând teritorii care aparţineau acestora din urmă.

Dinastia Ming a fost ultima monarhie nativă Han din istoria Chinei. În perioada celor două secole de existenţă, în domeniile economiei, ştiinţei, culturii şi tehnologiei a fost realizat un progres remarcabil. Cu un flux mare de argint, în China a înmugurit capitalismul, Ineni care a avut un impact semnificativ în economia mondială.

Dinastia Qing a fost cel de-al doilea imperiu unit, înfiinţat de un grup etnic minoritar (prima fiind Dinastia Yuan) şi ultimul regim feudal din China. În această perioadă, a fost consolidată esenţa Chinei ca o naţiune multietnică unitară, fiind conturat hotarul teritoriului ei modern, monarhia autocratică atingând acum apogeul.

Călătoriile lui Zheng He în mările occidentale

În perioada de început a Dinastiei Ming, împăratul l-a trimis pe Zheng He (1371-1435), un eunuc experimentat, în ţările din „mările vestului” drept ambasador al său. Din anul 1405 până în 1433, Zheng, aflat în fruntea unei flote de peste o sută de vase şi cu 28.000 de însoţitori, a făcut şapte călătorii, ajungând până în India, Africa şi Orientul Mijlociu, isprăvi fără precedent ca amploare şi distanţă în istoria maritimă a lumii.

Corăbiile lui Zheng transportau mărfuri chinezeşti cum ar fi produse de bronz, fier, aur şi argint, porţelan şi mătase, în ţările pe care le-au vizitat, înapoindu-se cu specialităţile locurilor prin care au trecut – piper, fildeş, pietre preţioase, coloranţi, plante aromatice, condimente şi animale care nu se găseau în China, printre care struţi şi pantere stimulând schimburile dintre China şi aceste regiuni.

Jianzhen a propagat budismul în Japonia

Jianzhen (688-763) a fost fiul unei familii din Yangzhou care se numea Chunyu. Mai târziu, a devenit abate la Templul Daming din oraş. La invitaţia a doi călugări japonezi, Jianzhen a plecat într-o călătorie în Japonia. Dar primele sale cinci încercări de a ajunge acolo s-au soldat cu un eşec, el pierzându-şi vederea.

Însă Jianzhen nu s-a dat bătut, în cele din urmă, reuşind să ajungă în Kyushu, la a şasea încercare, în anul 753.

Mai întâi a predicat în Templul Tōdai-ji, din Nara, înfiinţând Şcoala Budistă Ritsu. Apoi, în anul 759, a clădit Tōshōdai-ji, urmând proiectul templelor Tang. Sub îndrumarea sa, a mai fost construit un complex, unde au primit hirotonisirea împăratul Japoniei şi aristocraţii.

Pe lângă învăţătura budistă, Jianzhen a împărtăşit cunoştinţe din medicina şi caligrafia chinezească. După moartea sa, în anul 763, discipolii săi i-au ridicat o statuie de lac uscat care se mai poate vedea şi astăzi în Tōshōdai-ji.

În cultura chineză există o credinţă adânc înrădăcinată că priceperea politică este afişată în încrederea în sine, care este preschimbată în stimă de sine, autoexaminare şi continuă autoperfecţionare. Odată, Confucius a prevăzut fără să şovăie că regulile de bună purtare vor rămâne, în general, aceleaşi şi după o sută de generaţii, fiind moştenite de la o generaţie la alta, cu schimbări minore în ce priveşte cursul evoluţiei lor. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu înţelepciunea politică a Chinei. Chinezii cred că puterea politică provine din eleganţa autoreglementării, nu din aroganţa de a te plasa pe tine

însuţi deasupra celorlalţi.

Puterea naţională – puterea militară

Comparativ cu dihotomia puterii politice a unei ţări – internă şi internaţională –, puterea militară a acesteia este socotită adesea ca singulară: invincibilitatea pe câmpul de luptă. Într-adevăr, starea ideală a superiorităţii militare este menţinerea stabilităţii, nu lansarea unor ofensive.

Descurajarea eficientă, cu o armată puternică, echipată cu tehnici avansate, este nucleul consolidării puterii militare naţionale. O ţară nu ar trebui să-şi creeze o armată în scopul purtării unor războaie de agresiune.

În mod tradiţional, cea mai apreciată strategie militară în China este de a anihila inamicul fără luptă şi de a câştiga războaie fără vărsare de sânge. Atunci când un război este inevitabil, partea care va câştiga va fi aceea ai cărei soldaţi şi cetăţeni sunt uniţi şi gata să se sacrifice pentru patria lor.

O mare putere nu este neapărat o ţară cu o populaţie numeroasă şi un teritoriu mare, cu venituri şi resurse multiple, ci una cu o inimă mai mare, cu o generozitate

şi aptitudini mai ample şi care îşi asumă o serie de responsabilităţi.

Unitatea politică şi un sistem militar solid reprezintă temelia unei naţiuni puternice şi prospere. Este de dorit să fii puternic, dar nu hegemonic sau arogant. Acest principiu este încarnarea „căii de aur” (adică a moderaţiei – n. tr.), care cântăreşte greu în cultura chinezească.

Anihilarea inamicului fără luptă este susţinută în Sun zi bing fa (Arta războiului) a lui Sun Zi (Sun Tzu), care, fiind scrisă în 514 î.Hr., este primul tratat militar existent astăzi în China şi cel mai vechi din lume. Combinând filosofiile daoismului (taoismului) şi strategiile militare, este un manual clasic ale cănii idei sunt relevante chiar şi în zilele noastre, fiind respectate de teoreticienii militari din întreaga lume.

Democraţia

A doua valoare socialistă centrală care priveşte naţiunea este democraţia. Sub influenţa gândirii occidentale, democraţia este considerată în general un sistem social modern, în care cetăţenii sunt stăpânii ţării lor, iar opinia publică controlează puterea guvernamentală pe baza principiilor egalităţii,

minoritatea subordonându-se majorităţii.

De fapt, conotaţia „democraţiei” este mult mai amplă decât cea a unei instituţii şi a modului ei de operare. Toate instituţiile şi modurile lor de operare au limitele lor asociate cu o anume perioadă, cu o regiune şi cu un popor. Nicio instituţie nu este invariabilă şi pot exista multiple abordări în modul ei de operare. În viziunea analiştilor care au studiat sistemul social din China, luând în considerare istoria şi cultura chinezească, „democraţia” este un concept istoric larg care nu poate fi limitat la o perioadă sau o regiune anume şi care transcende sfera tehnică. Viziunea lor asupra democraţiei prezintă ţeluri mărețe, preocupări umaniste, importanţă veşnică, valori universale şi imunitate la schimbările aduse de vremuri.

Poporul pe primul loc

Cuvântul chinezesc pentru „democraţie” este *minzhu, min* însemnând popor, iar *zhu* – primul, cel prioritar.

Cartea istoriei, primul tratat istoric din China, prezintă ideea că poporul este suportul şi lucrul cel mai important pentru ţară mai mult decât orice altceva. Cartea, considerată drept un manual de politică de legiuitorii generaţiilor care au urmat, subliniază faptul

că voinţa poporului este voinţa Cerului, căci el vede ce vede Cerul şi aude ce aude Cerul. Dacă poporul reprezintă Cerul, iar împăraţii Chinei se numesc tradiţional pe ei înşişi „fiii Cerului”, ei sunt, prin urmare, copiii propriului popor. Aşadar, pentru a impune dreptatea în numele Cerului şi pentru a urma instrucţiunile Cerului, conducătorii trebuie să se supună voinţei poporului, îndeplinindu-le cerinţele. „Fiul Cerului” nu poate acţiona în mod deliberat, ci în conformitate cu opinia publică.

Cartea istoriei, un manual clasic confucianist, este o culegere de arhive din perioada dinastiilor Shang (1600-1046 î.Hr.) şi Zhou (1046-256 î.Hr.), în special din perioada timpurie a Dinastiei Zhou de Vest (1046-771 î.Hr.). Se crede că a fost întocmită de Confucius, dar studiile arată că o parte din conţinutul ei a fost completat de generaţiile care au urmat.

Legiuitorul care pune pe primul plan poporul consideră opiniile şi aspiraţiile semenilor săi ca pe ale sale. El este căpitanul care călăuzeşte călătoria poporului său spre o viaţă mai bună, şi nu stăpânul lor. Mai mult chiar, el trebuie să atenueze voinţa sa personală şi să-şi minimalizeze importanţa existenţei sale, pentru a putea să acţioneze conform voinţei

poporului său. Acesta este motivul pentru care *Zhou yi* sau *Yi jing [Cartea schimbărilor* sau *I Ching)* spune că în divinaţie interpretarea „un grup de dragoni fără un conducător” este un semn bun. Cu siguranţă că pentru o naţiune este un lucru bun ca toţi conducătorii ei să fie mai degrabă unii dintre cetăţenii ei, decât să se situeze deasupra acestora. Aşa cum se arată în *Cartea istoriei,* „fiul Cerului” trebuie să vadă ceea ce vede poporul şi să audă ceea ce aude poporul, în loc să-şi scoată în evidenţă puterea şi autoritatea sa.

În al său *Dao de jing* (*Tao Te Ching* sau *Cartea drumului şi a virtuţilor sale*)*,* Lao Zi (Lao Tzu, cca 570-500 î.Hr.) arăta că o conducere bună este cea în care prezenţa conducătorului este abia simţită de poporul său. Cu alte cuvinte, clasa conducătoare nu ia distanţă faţă de popor. Potrivit lui Lao Zi, un bun conducător asigură o viaţă bună poporului său, dar într-un mod în care supuşii săi găsesc că este un lucru firesc.

Nu este acesta cel mai bun exemplu de a pune poporul pe primul plan? Conducătorul ideal, în calitate de cârmaci al ţării, îşi serveşte poporul, dar îşi estompează vocea şi minimalizează importanţa faptelor sale, astfel încât cetăţenii să se considere cu mândrie adevăraţii stăpâni ai ţării.

Cartea schimbărilor a fost scrisa în secolul al XI-lea

î.Hr., beneficiind de suplimente şi adăugiri în timpurile care au urmat O carte de profeţii asupra sorţii şi o sursă de înţelepciune, a fost venerată atât de confucianişti, cât şi de daoişti (taoişti).

Cartea cuprinde două părţi, prima conţinând 64 de Hexagrame (*gua*), figuri compuse din şase linii orizontale suprapuse (yao), iar a doua conţine interpretarea hexagramelor. Tema este ocultă, iar pasajele evazive, ducând la nenumărate interpretări care s-au făcut în ultimul mileniu. *Cartea schimbărilor* a influenţat mai multe aspecte ale societăţii chinezeşti, printre care politica, economia şi cultura. Mai mult, aceasta este studiată în întreaga lume.

În opera sa eponimă *Cartea lui Mencius,* care a fost scrisă după *Cartea istoriei, Cartea schimbărilor* şi *Cartea drumului şi a virtuţilor sale,* Mencius, constatând decăderea societăţii de pe timpul său, menţiona în mod explicit că, într-o ţară în care poporul este situat pe cel mai înalt nivel, puterea statului vine pe locul al doilea, iar împăratul contează cel mai puţin. El spunea că poporul se află deasupra evenimentelor memorabile cum ar fi schimbarea dinastiilor, care fac şi desfac conducătorii. Membrii clasei conducătoare vin şi pleacă, dar poporul este întotdeauna cea mai valoroasă resursă a unei ţări.

Lao Zi, născut Li Er, era originar din Statul Chu, în epoca târzie a Perioadei de Primăvară şi Toamnă (770-476 î.Hr.). El a înfiinţat dacismul (taoismul) şi a scris *Cartea drumului şi a virtuţilor sale.*

Cartea explică existenţa şi evoluţia tuturor fiinţelor din Univers prin dao (tao sau Drumul). Una dintre ideile principale este că „tao produce pe unul; unul pe doi; doi produce pe trei; trei produce toate celelalte lucruri”. O alta este că totul are două aspecte – pozitivul şi negativul care sunt compatibile. Astfel, o catastrofă poate să fie o binecuvântare deghizată, iar într-o soartă bună poate sta la pândă ghinionul. Lao Zi propovăduia mulţumirea de sine, mai puţine dorinţe şi

Istoria Chinei a fost punctată de schimbările dinastiilor. Prin comparaţie cu aceste dinastii şi sistemele lor, poporul a reprezentat în permanenţă stăpânul tuturor societăţilor şi epocilor.

Vechii înţelepţi chinezi au considerat starea de bine a poporului drept misiunea lor. Spre deosebire de politicieni, care-l serveau pe împărat, înţelepţii erau preocupaţi de mase. Ei nu doar că ofereau sfaturi în treburile de stat, dar apărau dreptatea şi interesele poporului. Astfel, rezultatul studiilor lor cuprinde preocupări umaniste, rămânând în istorie drept

înţelepciunea umană.

Conducerea pentru popor

O altă faţetă a înţelesului de „democraţie” include conducătorul şi guvernul – conducere pentru popor. Cu excepţia cazului extrem al anarhiei, o ţară este condusă de o autoritate care exercită puterea de stat în numele poporului său. Membrii care compun această autoritate pot fi generaţi prin alegeri sau prin moştenire. Dar, şi într-un caz, şi-n celălalt, ei trebuie să servească interesele poporului.

Cuvântul chinezesc *minzhu* a apărut prima oară în *Cartea istoriei,* dar nu înseamnă democraţie. Fraza sună astfel: „Cerul căuta un conducător pentru popor (*minzhu*)*,* aşa a apărut conducătorul înţelept Tang”. Mai departe, cartea vorbeşte despre cei care sunt calificaţi să devină conducătorii sau legiuitorii poporului: Cerul doar ajută pe cei care au virtutea de a accede la putere, în vreme ce una dintre virtuţile esenţiale este de a conduce în interesul poporului. Xun Zi (313-238 î.Hr.), un mare gânditor şi filosof, arăta că Cerul a creat populaţia nu de dragul conducătorilor săi, în schimb, conducătorii au fost aleşi pentru a servi poporului.

În China antică, Cerul era adesea o metaforă pentru

legea istoriei şi voinţa poporului. Se credea că era forţa invizibilă din spatele schimbării dinastiilor şi al ridicării şi decăderii împăraţilor. Xun Zi are o figură de stil celebră asupra relaţiei dintre împărat şi poporul său: „Împăratul este precum o barcă, iar populaţia precum apa. Apa poate face barca să plutească sau să se scufunde”. Wei Zheng (580-643), un funcţionar important al Dinastiei Tang, a împrumutat cuvintele sale pentru a-l avertiza pe împăratul Li Shimin în legătură cu puterea poporului său. Sprijinul poporului îi aduce conducătorului puterea. Dacă acesta le trădează încrederea, va sfârşi prin a fi detronat.

Ideea de „conducere pentru popor” este înrădăcinată în ideologia chinezească. În Dinastia Qing, ultimul regim feudal din China, al cincilea împărat Yongzheng (1678-1735) a scris o poezie în Oraşul Interzis, unde se ocupa de treburile de stat, care spunea: împăratul trebuie să-şi dedice întreaga viaţă conducerii ţării sale şi nu poate să aibă pretenţia ca întreaga ţară să i se dedice lui.

După ce a urcat pe tron, împăratul Tang Li Shimin a recrutat un număr de oameni competenţi la curtea imperială, arătându-se dispus să le asculte sfaturile.

Unul dintre cei mai de încredere sfătuitori ai săi a fost Wei Zheng, care a fost tutorele prinţului de coroană,

înainte de a fi promovat de Li Shimin în poziţia de mare maestru al replicii, datorită francheţii sale. Atunci când se adresa împăratului, Wei nu o lua niciodată pe ocolite, ci insista pe ceea ce credea el că este drept, chiar şi cu riscul de a aduce o ofensă conducătorului. El i-a spus lui Li că, asemenea apei, care poate menţine o barcă la suprafaţă sau o poate răsturna, poporul poate menţine sau răsturna conducătorul său. De asemenea, l-a implorat pe Li să dea ascultare tuturor părţilor atunci când avea să facă o judecată.

După moartea lui Wei Zheng, Li Shimin, care a luat parte personal la înmormântarea acestuia, a spus în lacrimi: „Cu ajutorul unei oglinzi de bronz mi-am pus în ordine îmbrăcămintea şi pălăria; cu ajutorul oglinzii istoriei am deprins ridicarea şi prăbuşirea dinastiilor; cu ajutorul oglinzii sfaturilor celorlalţi îmi cunosc puterile şi slăbiciunile. Ţineam la loc de onoare aceste trei oglinzi în viaţa mea pentru a preveni greşelile. Odată cu moartea lui Wei Zheng, una dintre oglinzi s-a spart.

Fraza derivă din comentariile lui Yao, un conducător înţelept legendar, comentarii înregistrate în *Shi ji* (*Note ale măreţului istoric*): „Nu poţi să-ţi urmăreşti propriile interese cu preţul intereselor întregii populaţii”. Este

limpede că, de-a lungul miilor de ani de civilizaţie veche chinezească, din timpul lui Yao până la Dinastia Qing, conducerea pentru popor a fost cerinţa perpetuă căreia i-a dat curs clasa conducătoare.

Din punctul de vedere al instituţiei, democraţia a fost absentă în China antică, dar, din punct de vedere ideologic, era prezentă în discuţiile publice, fiind confirmată ca un concept politic. De fapt, esenţa sensului democraţiei – conducerea pentru popor şi situarea poporului pe primul plan – nu era străină vechilor chinezi. Aceste două idei formau elementele filosofiei tradiţionale chinezeşti care străjuiau relaţia împărat-supus în vremurile de demult.

În anul 1620 î.Hr., miticul împărat Tang a purtat război împotriva lui Gebo, conducătorul unui stat vasal care refuzase să ofere sacrificii strămoşilor lui Tang. Tang i-a spus ministrului său Yi Yin: „Poporul îşi vede imaginea la suprafaţa apei; morala poporului dezvăluie cât de bine este condus un stat”. Este cea mai veche sursă a comentariului „oglinzii” aparţinând lui Li Shimin.

Comentariul lui Tang dovedeşte că, încă din societatea sclavagistă, opinia publică era deja considerată drept etalon al unei bune guvernări. *Cartea cântecelor şi Dao dai li ji* (*Cartea de ritualuri ale lui Dai cel*

Mare) din timpurile din urmă includ şi ele observaţii despre cum să-i iei pe ceilalţi drept o oglindă în care să te poţi reflecta.

Conducerea de către popor

Cea de-a treia faţetă a înţelesului democraţiei este de o importanţă şi mai mare atât în zilele noastre, cât şi pentru viitor – conducerea de către popor sau să laşi poporul să fie stăpânul ţării.

Pe de o parte, aici avem o manifestare a sistemului democratic. Poporul nu reprezintă obiecte ale guvernării de stat, ci chiar guvernul însuşi, şi, cum guvernanţilor li se încredinţează conducerea ţării de către locuitorii acesteia, aceştia sunt obligaţi, aşadar, să urmeze voinţa populară. Puterea de stat stă în mâinile întregii populaţii a unei ţări. Centralismul democratic este un principiu fundamental al organizării şi conducerii în vederea exercitării puterii în China. Acest principiu a apărut în (fosta) Uniune Sovietică, fiind ulterior adoptat şi de alte state socialiste. El are meritul de a preveni autocraţia, asigurând aplicarea eficientă a politicilor.

Pe de altă parte, pentru a fi stăpânii propriei ţări, locuitorii trebuie să-şi îndeplinească în mod conştiincios datoria lor. Gu Yanwu (1613-1682),

savantul chinez din perioada Dinastiei Qing, este citat ca spunând că fiecare cetăţean este responsabil pentru soarta ţării sale. Cuvintele şi faptele oamenilor de rând pot modela viitorul ţării lor şi chiar lumea întreagă.

Pentru a ne bucura de „conducerea pentru popor” trebuie să ne îndeplinim obligaţia ca stăpâni ai ţării, lucru care este împovărător, dar de neevitat. Contribuţiile noastre pot varia, dar, puse laolaltă, pot clădi o ţară la fel de puternică precum oţelul.

Fiind oameni de rând, noi nu trebuie să urmărim scopuri înalte, ci să încercăm să fim oameni cu o conştiinţă corectă şi cu un puternic simţ al responsabilităţii şi dreptăţii. În felul acesta, ne putem îndeplini rolul pentru a face din ţara noastră una mai bună şi mai puternică.

Nu poate fi trecut cu vederea faptul că, în democraţie, poporul ocupă o poziţie dominantă. Democraţia autentică sluješte interesele maselor; democraţia falsă slujeşte interesul personal în locul interesului ţării şi poporului. Prin urmare, liberalismul necontrolat este iresponsabil şi egoist.

Aşadar, democraţia, în contextul culturii chinezeşti, este îmbibată de preocupări umaniste – pentru ţară, pentru popor şi pentru lume. „Poporul pe primul plan” este cerinţa societăţii; „conducerea pentru popor” este obligaţia oamenilor. Este o misiune împărtăşită de

întreaga populaţie de a construi democraţia în ţara ei.

Civilizaţia

Cea de-a treia valoare socialistă centrală privind naţiunea este civilizaţia.

Civilizaţie şi politeţe

Civilizaţia şi politeţea sunt redate în limba chineză prin acelaşi cuvânt – *wenming* care este interpretat în mod diferit în contexte diferite. Civilizaţia are înţelesuri mai ample, acoperind o multitudine de elemente culturale ale unui grup social, printre care se numără identitatea naţională, valorile naţionale, eticheta şi obiceiurile, religia, modul de viaţă, modul de producţie şi dezvoltarea ştiinţei şi a tehnologiei.

În ce priveşte sistemul ideologic, există civilizaţia chinezească, civilizaţia occidentală şi civilizaţia islamică. În ce priveşte modul de producţie, există civilizaţia agricolă şi civilizaţia industrială. În ceea ce priveşte fructele creaţiei umane, există civilizaţia materială şi civilizaţia spirituală. Prin comparaţie, înţelesul civilizaţiei mai îngust se referă la calitatea culturală şi morală şi la nivelul de educaţie ale unei persoane sau ale unui grup de persoane.

Civilizaţia Chinei datează din Antichitate, dar poporul chinez are percepţii împărţite în ce priveşte lucrul acesta. Trecând în perioada modernă, ţara şi-a pierdut gloria ei trecută, începând să rămână în urma altor civilizaţii. Civilizaţia industrială a triumfat asupra civilizaţiei agricole; iar civilizaţia occidentală a copleşit civilizaţia orientală. Civilizaţia chinezească străveche şi măreaţă, centrată pe confucianism şi agricultură, a decăzut în cursul perioadei de modernizare. Timp de milenii, China a fost sursa de inspiraţie şi admiraţie pentru multe ţări, exportând idei despre morală, virtuţi şi valori. În secolul al XIX-lea însă, a decăzut la stadiul de „omul bolnav al Asiei de Est".

Războiul Opiumului a trezit acest leu adormit. Poporul chinez privea lumea în derută, vechile reguli fiind aruncate la gunoi şi înlocuite cu altele noi. Unele ţări nu-şi mai constituiau rezervele de aur şi argint exploatând propriile lor mine, ci însuşindu-şi-le din alte ţări cu ajutorul corăbiilor masive şi al tunurilor puternice. Pe lângă pământurile şi insulele lor, acestea au acaparat teritorii ale altor popoare, cu precădere ale celor cu pielea galbenă sau neagră. Averea lor naţională a fost acumulată nu prin producţie şi comerţ, ci prin conspiraţii şi războaie. Civilizaţia chinezească era neajutorată în faţa acestei situaţii, pierzându-şi statutul ei de drept în lume.

Dar a fost normal pentru China, singura civilizaţie antică neîntreruptă a lumii, să se mişte mai încet decât suratele ei pentru un timp, în torentul istoriei. Era o perioadă de tranziţie de la vechiul sistem la noul sistem, o perioadă de autoreînnoire. Unei corăbii mai mari îi trebuie mai mult timp să-şi schimbe direcţia. Dar, odată ce a făcut-o şi s-a echipat pentru noua călătorie, în cele din urmă, îşi va relua poziţia de conducător.

În călătoria sa spre modernizare, China a observat orgoliul ţărilor cu mentalitate de pirat şi slăbiciunea ţărilor cu mentalitate de sclav. Prin contrast, civilizaţia chinezească a prezentat trăsături cum ar fi integritatea şi rafinamentul, drept un potenţial pentru dezvoltarea pe termen lung. Lumea nu vede cu ochi buni politica autoritară şi nici pe lacheii slugarnici. Viitorul va fi dominat de civilizaţii imparţiale şi paşnice.

Civilizaţia chineză are un potenţial uriaş pentru dezvoltarea în viitor. Acest lucru demonstrează faptul că civilizaţia imparţială şi paşnică progresează în mod constant, bazându-se pe dragostea ei pentru armonie şi pace, pe capacitatea ei necurmată de autoîmbunătăţire şi pe caracteristicile ei luminate de imparţialitate, integritate, bunăvoinţă şi armonie. Datorită acestor calităţi, civilizaţia chineză a supravieţuit până azi, devenind tot mai puternică în viitor.

Civilizaţia chinezească are motive temeinice să fie mândră de ea însăşi: nu are dorinţa de a domina prin prădăciuni şi nici nu caută doar o formă de subzistenţă prin supunere. Este moderată şi paşnică, dârză şi încrezătoare, fără să-şi piardă vreodată curajul sau viziunea când s-a arătat slabă şi săracă şi fără să caute hegemonia când este puternică şi prosperă. Civilizaţia chinezească menţine spiritul de armonie şi rămâne fidelă propriei căi de dezvoltare.

Civilizaţia chinezească

China este o civilizaţie care se autoreînnoieşte. Cartea confucianistă *Da xue* (*Marea Învăţătură*) arată în capitolul introductiv: „Ceea ce arată Marea învăţătură este să ilustrezi virtuţile glorioase, să refaci poporul şi să te afli în cea mai înaltă măreţie". Să refaci poporul înseamnă să-i faci pe oameni nişte cetăţeni mai buni prin intermediul educaţiei. În decursul lungii sale istorii, civilizaţia chinezească nu a urmat rutina niciodată şi nici nu a manifestat mulţumire de sine sau convenţionalism.

În urmă cu mai bine de două mii de ani, în *Cartea cântecelor* se scria că regele din Zhou s-a adresat poporului său astfel: „Zhou este un regat străvechi, dar face faţă misiunii înnoirii". Potrivit *Marii învăţături*,

împăratul fondator al Dinastiei Shang inscripţionase pe cada sa pentru îmbăiere: „Dacă te poţi înnoi într-o zi pe tine însuţi, să faci asta zi de zi. Să fie prefacerea ta zilnică”. Deşi o ţară străveche, China s-a aflat perpetuu într-o stare de autoînnoire, desţelenind vechiul pentru a aduce la lumină noul şi demonstrând astfel o vitalitate proaspătă cu fiecare nouă zi. Ca atare, civilizaţia chinezească nu este imuabilă, ci, dimpotrivă, a asimilat elemente din alte culturi, avansând odată cu vremurile. Din această cauză a şi supravieţuit şi a prosperat până în zilele noastre, în timp ce alte civilizaţii străvechi sunt acum acoperite de colbul istoriei.

Tang, împăratul fondator al Dinastiei Shang, inscripţionase pe cada sa: „Dacă te poţi înnoi într-o zi pe tine însuţi, să faci asta zi de zi. Să fie prefacerea ta zilnică”. Aici, curăţirea trupului este comparată cu o reînnoire spirituală şi morală.

Îmbăierea este adesea folosită ca metaforă pentru botezul spiritual şi cultivarea morală în cultura chinezească. Zhuang Zi, de pildă, spunea că îmbăierea în zăpadă poate reîmprospăta şi purifica mintea omului. *Li ji* (*Cartea ritualurilor*) spune că discipolii confucianişti trebuie să-şi cureţe atât trupul cu apă, cât şi mintea, cufundându-se în virtute.

Civilizaţia chinezească este imparţială şi armonioasă. Armonia este un concept central în filosofia şi etica chinezească, ca o călăuză în creaţia artistică şi în viaţa oamenilor. Civilizaţia agricolă chinezească era centrată pe autosuficienţă şi autodependenţă. Legătura cu pământul a creat clanuri familiale strâns unite care detestau răzvrătirile şi războaiele din cauză că provocau distrugeri producţiei agricole. Această legătură cu pământul s-a infiltrat în gândirea chinezească, ducând la apariţia credinţei comune a poporului chinez că poţi avea parte de belşug pe propriul pământ, fără să furi de la altul.

De fapt, averea în bani este considerată neimportantă în comparaţie cu moralitatea din cultura chineză. Şi o calitate morală fundamentală este „să fii imparţial şi în armonie”. Imparţialitatea, sau media, înseamnă echitate, moderaţie şi urmarea bunului-simţ. Se referă mai mult la abordare, scopul fiind armonia. În *Zhong yong* (*Doctrina medie*) găsim: „Când se realizează media şi armonia, Cerul şi Pământul se află în locurile lor cuvenite, iar nenumăratele lucruri sunt hrănite”. Aceasta este o condiţie prealabilă a respectului reciproc şi a coexistenţei paşnice ale tuturor naţiunilor şi popoarelor de pe Pământ.

Datorită motivelor prezentate mai sus, ţările

occidentale care se tem că o China puternică va ataca în mod inevitabil pe alţii îşi formează această părere plecând doar de la experienţele lor şi modul lor de acţiune. Ele eşuează în aprecierea contextului istoriei Chinei şi a tradiţiilor culturale şi ideologice chinezeşti.

Sub dominaţia civilizaţiei occidentale, „ciocnirea civilizaţiilor" văzută de Samuel Phillips Huntington a devenit, la un moment dat, virală. Huntington argumenta că toate conflictele de după Războiul Rece ar trebui, în principal, atribuite divergenţelor culturale, mai ales ciocnirilor dintre Occident, Islam şi civilizaţia chinezească. Această idee este, într-un anume sens, plauzibilă, fiind adoptată de mai multe popoare din întreaga lume, în urma unei serii de războaie regionale şi atacuri teroriste, începând cu anii '90.

Huntington subliniază lucrurile care separă naţiunile diferite, dar neglijează lucrurile pe care acestea le au în comun – valori şi etici împărtăşite de întreaga omenire, printre care se numără onestitatea, bunăvoinţa, echitatea şi dreptatea. Dorinţa comună pentru bine, adevăr şi frumos este cea care a creat şi susţinut civilizaţiile din diferite părţi ale Globului. Civilizaţia, destinată să scoată popoarele din stadiul barbar, include valori universale, astfel încât civilizaţii diferite pot găsi mult mai multe puncte comune, decât diferenţe.

Nicio civilizaţie robustă nu este statică sau rigidă, ci fluidă şi evolutivă. Dacă le privim ca fiind statice, toate civilizaţiile sunt existenţe independente cu naturi opuse; dacă le privim ca fiind dinamice, ele interacţionează unele cu altele, se influenţează reciproc şi se penetrează, comunicând şi făcând schimburi între ele, în ciuda diferenţelor dintre ele.

Cel care priveşte problemele lumii din perspectiva ciocnirii civilizaţiilor vede o lume plină de conflicte de un soi sau altul, o mentalitate paranoică tipică civilizaţiei occidentale care caută hegemonia asupra lumii. Prin comparaţie, civilizaţia chinezească susţine armonia şi pacea universală. Acesta este motivul pentru care China a asigurat în numeroase rânduri întreaga lume că urmează calea dezvoltării paşnice. Oamenii care vor renunţa la gândirea legată de hegemonie şi care vor privi lumea cu gânduri paşnice vor sfârşi prin a înţelege că civilizaţiile diferite pot clădi armonia prin respect reciproc şi colaborare, mai degrabă decât să dividă lumea prin intermediul rivalităţii amare.

Civilizaţia modernă

China s-a transformat pe sine însăşi printr-o dezvoltare economică, militară, politică şi culturală, în

acelaşi timp păstrând spiritul tradiţional chinezesc. Se află pe o traiectorie care duce la o poziţie de top în lumea modernă. Un conducător matur nu priveşte niciodată în viitor cu gândul de a domina vreo civilizaţie, ci, în schimb, promovează dezvoltarea comună pentru toate civilizaţiile.

Conducerea civilizaţiei chinezeşti îşi absoarbe puterea din tăria păcii, nu a forţei. Aici ajungem la sensul restrâns al *wenming* – să fii civilizat sau politicos.

În perioada târzie a Dinastiei Qing, înfrângerile dureroase din războaiele purtate împotriva agresiunilor străine au dus ţara în pragul colapsului. În aceste împrejurări, Yan Fu (1854-1921) a tradus cartea lui Thomas Henry Huxley, *Evoluţie şi etică,* introducând pentru prima oară în China ideea „supravieţuirii celui mai adaptat”. Poporul chinez a conştientizat atunci faptul că cel slab şi retrograd va cădea pradă semenilor mai puternici.

Yan Fu a fost un traducător de seamă în China modernă. Şi-a făcut studiile în Marea Britanie, după care a funcţionat ca profesor în China. După izbucnirea Primului Război Sino-Japonez, în 1895, a scris mai multe articole în care condamna sistemul monarhic autocratic şi pe conservatorii din China, sugerând ca poporul chinez să înveţe de la Occident cum să-şi

salveze ţara de la cădere. El a tradus în limba chineză cartea lui Thomas Henry Huxley, *Evoluţie şi etică.* Era pentru prima oară când ideile revoluţionare darwiniste erau prezentate într-un mod sistematic în China.

Cu toate acestea, adeziunea la *Evoluţie şi etică* trebuie privită în contextul ei istoric. Legea junglei nu poate fi aplicată în lumea de azi, căci legea naturii nu poate echivala cu legea care guvernează societatea umană.

Teoria evoluţiei aparţinând lui Charles Robert Darwin se referă la biologie, nu la sociologie, în vreme ce studiul civilizaţiei umane aparţine categoriei ştiinţelor sociale. Omenirea se deosebeşte de celelalte animale prin priceperea de a-şi depăşi instinctele animalice. Ar fi o degradare deplorabilă dacă ne-am abandona civilizaţia, care situează omenirea deasupra animalelor, şi ne-am întoarce la stadiul în care să ne tratăm unii pe alţii ca pe nişte fiare. De fapt, îndoielile şi disputele asupra teoriei lui Darwin nu au încetat niciodată de la apariţia acesteia.

Odată ce legea junglei şi supravieţuirea celui mai adaptat sunt acceptate în mod larg în societatea umană, extremiştii rasiali şi religioşi vor apela la ele ca pretext de a persecuta aşa-numita „subclasă”. Un semn distinctiv al umanităţii şi societăţii civilizate este de a apăra în mod conştient pe cei lipsiţi de privilegii sub

domnia legii generale a egalităţii şi de a apăra dreptatea socială. Este corect să spui că atitudinea unei societăţi faţă de cei lipsiţi de privilegii dezvăluie statura civilizaţiei sale.

O ţară civilizată convinge cu vorbe şi fapte că civilizaţiile moderne nu se conduc după legea junglei şi că societatea umană se deosebeşte calitativ de lumea animală.

Pentru o ţară, a fi civilizat înseamnă să susţii dreptatea şi armonia, refuzând să ataci pe cel slab sau să te temi de cel puternic, şi să-ţi recunoşti erorile şi greşelile.

Când armatele franceze şi britanice au jefuit şi au vandalizat Vechiul Palat de Vară din Beijing, în 1860, nu au arătat nici cea mai mică urmă de civilizaţie a popoarelor care se lăudau cu faptul că deţineau cel mai avansat echipament militar din epocă, impresionând lumea cu abundenţa lor. Scrierile lui Victor Marie Hugo, în care-şi acuza ţara de hoţie şi banditism, au căutat să-i asigure pe oameni că forţa dreaptă a civilizaţiei umane persista în Franţa.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, Adolf Hitler s-a implicat personal în designul uniformelor militare ale Germaniei naziste pentru a se asigura că vor arăta într-un mod impunător. Dar nici măcar ţinuta cea mai splendidă nu poate acoperi nelegiuirile unei

armate care a devastat întregul continent european. Prin comparaţie, la decenii distanţă de la înfrângerea Germaniei naziste, gestul spăşit al celor doi cancelari germani care au îngenuncheat în semn de părere de rău pentru crimele de război ale compatrioţilor lor se ridică asemenea unui monument al civilizaţiei umane.

Pentru indivizi, civilizaţia se referă la bunele maniere şi la o inimă bună. Yan Zi (595-500 î.Hr.), un mare gânditor şi diplomat din timpul Perioadei de Primăvară şi Toamnă, este citat ca spunând că ceea ce deosebeşte omenirea de lumea animală este eticheta. Confucius a remarcat, la rândul lui, că oamenii care nu învaţă manierele nu vor fi niciodată stimaţi în familiile lor sau în societate. Buna creştere ridică oamenii din stadiul barbar; bunele maniere îi fac pe oameni să se adapteze la societatea civilizată. Politeţea implică curtoazie în interior şi în afară. Când această conştientizare se va răspândi de la cetăţenii individuali la întreaga populaţie, va lua fiinţă civilizaţia unei anume naţiuni.

Există legea potrivit căreia în înfruntarea dintre animale nu există o altă cale decât moartea sau viaţa. Societăţile umane depind de dezvoltarea coordonată şi paşnică, un scop care nu poate fi atins decât prin egalitate, respect reciproc şi întrajutorare, şi nu prin lupte interne sângeroase.

Yan zi chun qiu (*Analele de Primăvară şi de Toamnă ale lui Yan Zi*) prezintă cuvintele şi faptele lui Yan Ying, un politician din Statul Qi din Perioada de Primăvară şi Toamnă, transmise de documentele istorice şi prin folclor. Sunt redate multe exemple cu Yan Ying care insistă pe lângă conducătorul lui să se ocupe cu sârguinţă de afacerile de stat şi să lase la o parte viaţa de plăceri şi confort, preocupându-se de poporul său, fiind deschis la sfaturi şi selectând oameni competenţi pentru funcţiile oficiale.

În zilele noastre, nava uriaşă a Chinei se pregăteşte pentru o călătorie spre modernizare, leul trezindu-se din lungul său somn. Civilizaţia chinezească a trecut prin vremuri vitrege în decursul istoriei sale şi în marşul ei necurmat spre reînnoire. Caracterizându-se prin autoreînnoire, imparţialitate şi armonie, civilizaţia chinezească se îndreaptă către o epocă înfloritoare de reabilitare de sine, în care va călăuzi lumea în mersul ei spre modernizare.

Armonia

Cea de-a patra valoare socialistă centrală privind naţiunea este armonia.

Cultura armoniei

Armonia se referă la pace şi coordonare. Este o idee centrală a culturii tradiţionale chinezeşti care a fost împărtăşită de toate şcolile de gândire din istorie, constituindu-se drept cel mai impunător scop al omenirii. Dominând cultura, politicile, filosofia şi artele chinezeşti, conceptul de armonie are un impact major în China.

Pentru confucianism, armonia este cerinţa Cerului şi raţiunea pentru care există Universul. Aflate într-o stare de echilibru şi armonie, toate fiinţele din lume vor evolua într-un mod adecvat.

Taoiştii văd două contrarii în orice, crezând că antinomia este parte din legile care guvernează Universul. Dacă aceste contrarii sunt reconciliate, este atinsă armonia.

Armonia este prezentă într-un mod proeminent şi în budism. De pildă, budiştilor li se cere să atingă „cele şase armonii” – să trăiască în pace, să vorbească politicos, să fie prietenoşi cu ceilalţi, să respecte regulile religioase comune, să rămână uniţi din punct de vedere ideologic şi să aibă acces la drepturi şi beneficii egale.

Teoriile armoniei din confucianism, taoism şi budism, ca şi din alte şcoli de gândire, au influenţat în

mod profund China sub toate aspectele. *He* – cuvântul chinezesc pentru echilibru şi armonie – este un cuvânt-cheie pentru obţinerea celor mai înalte standarde în interpretarea muzicală, îndeplinirea ceremoniei ceaiului, practica medicinei tradiţionale chinezeşti, jocul de Go şi în afaceri. El se regăseşte şi în numele clădirilor principale ale Palatului Imperial, cum ar fi Taihe (Suprema Armonie), Zhonghe (Principala Armonie) şi Baohe (Conservata Armonie).

Yi Yin, un înalt funcţionar al împăratului Tang din Dinastia Shang, era cunoscut pentru calităţile sale de bucătar. Într-o zi, i-a înfăţişat împăratului un fel de mâncare inventat de el. Împăratul a rămas uluit şi l-a întrebat secretul acelor bucate extraordinare. Răspunsul lui Yi a fost: „Un amestec bine măsurat din cinci arome pentru a în cultura chinezească, armonia reprezintă o stare de binecuvântare pentru toţi şi înţelepciunea prin care se obţin rezultate reciproc benefice.

Armonia fizică şi mintală

Pentru a atinge armonia, trebuie să perseverezi în trei aspecte.

Primul este armonia sinelui. Cultivarea sinelui este

prezentă peste tot în cultura tradiţională chinezească. *Marea învăţătură* predică faptul că este o misiunea esenţială în viaţă atât pentru împărat, cât şi pentru oamenii de rând. Cultivarea unui sine mai bun este rădăcina, în vreme ce restul angajamentelor sunt cu toate ramurile. Fără rădăcini viguroase, copacul vieţii nu poate prospera. În vremurile vechi, o viaţă care merita osteneala era adesea descrisă ca fiind una în care omul îşi clădeşte caracterul, înainte de a-şi rezolva problemele familiale, de a asigura regiunii în care trăieşte o bună guvernare şi de a aduce pacea în întreaga ţară. Această ordine se conformează câştigării puterii de influenţă a cuiva pe măsură ce se maturizează şi capacităţile sale cresc corespunzător – prima oară asupra sa, apoi asupra membrilor familiei sale, asupra regiunii în care locuieşte şi, în cele din urmă, asupra întregii ţări. Esenţialul şi neesenţialul sunt două contrarii răspândite în Univers. Pentru a avea succes în orice întreprindere, oamenii trebuie să urmeze ordinea corectă, ştiind ce trebuie făcut mai întâi şi ce trebuie făcut la urmă, ca şi ce este mai important şi ce este mai puţin important. Cultivarea unei vieţi care să merite începe cu hrănirea unui sine mai bun.

În filosofia tradiţională chinezească, cultivarea sinelui este calea dezvoltării multilaterale a unei

persoane. *Cartea ritualurilor* spune că omul care vrea să răspândească mari virtuţi în lume, trebuie ca, mai întâi de toate, să-şi pună ţara în ordine. Ca să-şi pună ţara în ordine, trebuie, înainte de toate, să-şi pună casa în ordine. Ca să-şi pună casa în ordine, trebuie, înainte de toate, să-şi perfecţioneze caracterul său. Ca să-şi perfecţioneze caracterul său, trebuie, înainte de toate, să aibă o minte onestă. Ca să aibă o minte onestă, trebuie, înainte de toate, să fie sincer.

Sinceritatea vine din cunoaşterea adecvată şi din înţelegerea corectă, care pot fi realizate doar prin studierea tuturor lucrurilor şi fenomenelor din lume. Vechii chinezi erau convinşi că, oricât de bine întemeiat ar fi un sistem politic, tot de oameni depinde să fie pus în practică. Competenţa şi moralitatea celor aflaţi la putere vor fi, prin urmare, esenţiale în ce priveşte bunăstarea ţării şi a poporului.

În contextul unei societăţi, o mare familie fericită este posibilă doar atunci când cetăţenii individuali sunt amiabili şi sociabili. Prin comparaţie, o societate ai cărei membri sunt neascultători, agitaţi şi rebeli nu poate atinge, în niciun caz. O stare sănătoasă sau de stabilitate.

Pentru a atinge armonia sinelui, oamenii trebuie să lucreze atât cu mintea lor, cât şi cu comportamentul.

Primul aspect se referă la clădirea unei moralităţi conforme integrităţii şi sincerităţii; cel de-al doilea se referă la maniere şi amabilitate. Conform *Doctrinei mediei,* o persoană bine-crescută se va purta într-un mod corespunzător, stăpânindu-şi emoţiile. Prin urmare, controlul asupra temperamentului este cel mai bun etalon pentru măsurarea cultivării sinelui unei persoane. Armonia mintală este atinsă atunci când se menţine o stare de stabilitate şi pace a minţii, stând departe de stările schimbătoare severe.

Doctrina mediei, secţiunea din *Cartea ritualurilor*, este atribuită lui Zisi, nepotul lui Confucius (551-479 i.Hr.). Zisi a stabilit doctrina mediei ca fiind standardul moral cel mai înalt, o regulă şi o metodă fundamentale în tratarea tuturor problemelor.

Doctrina mediei, Marea învăţătură, Analele lui Confucius şi *Cartea lui Mencius* sunt cele „patru cărţi ale confucianismului”.

Armonia socială

După cultivarea sinelui până la un anumit nivel, se poate trece la problema relaţiilor interpersonale, în vederea exercitării influenţei asupra celor din jur. Al doilea pas în evoluţia unei persoane este căutarea

armoniei interpersonale sau sociale.

În orice societate există oameni care sunt de acord cu noi şi oameni care nu sunt de acord. Practic, sunt elementele antitetice – contradicţie şi reconciliere, contrast şi completare, conflict şi confluenţă, ciocnire şi comunicare – cele care oferă societăţii umane vigoarea şi rezistenţa ei infinite. Pluralismul unei societăţi mature reprezintă izvorul vitalităţii.

Cum pot oameni cu idei şi personalităţi diferite să trăiască împreună, ba chiar să-şi ofere şi ajutor reciproc? Răspunsul găsit în cultura chinezească este că „oamenii nobili sunt de acord cu dezacordul”. Acest lucru înseamnă că adevăraţii oameni nobili apreciază raportul interpersonal, fără a fi nevoie să-şi sacrifice poziţia sau credinţa atunci când se înfruntă cu poziţiile şi credinţele altora. Confucius avertiza că omul nobil este atotcuprinzător şi nu părtinitor. Aceasta este calitatea persoanei care întinde mâna altora şi-şi face prieteni cât mai multe alte persoane.

„Căzând de acord cu dezacordul” şi fiind „atotcuprinzător şi nu părtinitor” oamenii îşi păstrează individualitate, în acelaşi timp respectând diferenţele dintre semenii lor şi arătând prietenie unii faţă de alţii. Celebrul sociolog chinez Fei Xiaotong (1910-2005) era citat ca spunând că societatea ideală este cea în care toţi membrii îşi pot etala estetica lor, apreciindu-o pe a

celorlalţi. Această teorie poate să fie aplicată tuturor oamenilor şi tuturor naţiunilor, reiterând esenţa armoniei sociale.

Primul nivel al armoniei este cultivarea minţii şi a moralităţii, al doilea este stabilirea legăturilor dintre indivizi şi coexistenţa paşnică, iar armonia supremă, aşa cum o văd vechii chinezi, este între om şi Cer (natură).

Armonia dintre om şi cer

Armonia între om şi Cer este un concept cardinal în filosofia chinezească. El este enunţat în confucianism, taoism şi budism, având un impact major asupra a numeroase fenomene culturale din China. De pildă, în medicina tradiţională chinezească, oasele simbolizează munţii, vasele de sânge râurile, punctele de acupunctură galaxia, iar firele de păr vegetaţia. Componentele-cheie ale instrumentelor muzicale chinezeşti sunt şi ele comparate cu elementele din natură, incluzând aici cerul şi pământul, munţii şi râurile, anii şi lunile, dragonul şi Phoenixul. Standardul pentru o compoziţie de succes este armonia dintre toate notele muzicale. Nu este o exagerare că ideea armoniei dintre om şi Cer poate să fie găsită în toate aspectele culturii chineze, trădând dorinţa poporului chinez

pentru o integrare deplină şi completă în Univers.

În muzica tradiţională chinezeasca, instrumentele muzicale sunt clasificate în opt grupe potrivit materialelor din care sunt făcute – metal, piatra, lut, piele, mătase, lemn, tigvă sau bambus. *Cartea istoriei* ridică ideea armoniei dintre sunetele tuturor celor opt tipuri de instrumente, Ineni care a avut influenţă foarte mare asupra muzicologiei timpurilor care au urmat. În perioada timpurie a istoriei chinezeşti, poezia, cântul şi dansul erau integrate într-o aceeaşi operă. Noţiunea armoniei sunetelor înseamnă, practic, armonia tuturor elementelor unei lucrări artistice.

Dintr-o perspectivă contemporană, Cerul este sinonim cu natura, iar omul reprezintă societatea umană. Pentru a atinge armonia cu natura, omenirea trebuie să observe legile naturii, construindu-şi ideologiile, operaţiile şi interesele într-un mod compatibil cu natura, astfel încât cele două să formeze o unitate. Este singurul mod de a stabili o legătură între om şi natură, în care cele două componente subzistă şi îşi aduc contribuţia unul altuia, în loc să încerce să se cucerească reciproc.

Strămoşii chinezi au creat numeroase poeme în care lăudau armonia dintre om şi natură. Li Bai (701-762)

scria în al său „Bând singur sub lună”: „În mijlocul florilor, dintr-o cupă cu vin, beau singur sub lumina lunii strălucitoare; îmi ridic cupa ca să invit luna care-şi împleteşte lumina cu umbra mea şi acum suntem trei prieteni...” Lamentându-se că nu poate găsi un prieten printre semeni, Li Bai îşi deschide inima către lună şi flori.

Dinastia Tang s-a lăudat cu o galaxie de scriitori şi poeţi, cel mai cunoscut fiind Li Bai. Talentat, dar mândru şi nemulţumit, Li a nutrit ambiţii politice în prima perioadă a vieţii sale, dar a fugit de superiorii săi pentru că se opune respectului servil şi din cauza consumului de alcool excesiv. El şi-a dat demisia şi a călătorit prin ţară pentru tot restul vieţii sale.

Experienţa sa politică, principiile împărăţiei Tang şi personalitatea sa hedonistă au modelat împreună genul unic al baladelor sale, care se caracterizează printr-o imaginaţie exuberantă, limbaj dulce şi rime frumoase. S-au păstrat aproape o sută dintre poemele sale. Li este un reprezentant al romantismului în literatura veche chineză.

Oamenii care nu se arată prietenoşi cu natura nu se pot bucura la fel de mult precum marele poet în mediul natural.

Retras la ţară după abandonarea carierei sale politice, Tao Yuanming a scris despre viaţa sa solitară într-un poem care-l descria culegând crizantemele de lângă o împrejmuire, cu munţii întrezăriţi în zare în lumina asfinţitului şi stoluri de păsări întorcându-se la cuiburi. Priveliştea aceasta este o consolare pentru poetul care se simte izolat de semenii săi. Oamenii cărora nu le pasă de natură şi de alte fiinţe cu greu pot să simtă un astfel de ataşament. În acelaşi fel, Xin Qiji (1140-1207) a scris celebrele rânduri: „Privesc cu adoraţie spre munţii luxurianţi şi-mi place să cred că şi ei mă privesc în acelaşi fel”. Omenirea ar trebui să se încadreze în natură în modul în care ne iubim pe noi înşine.

Medicina tradiţională chinezească compară părţile trupului uman cu elementele din natură. Astăzi, dacă putem preţui şi proteja munţii şi râurile la fel de mult precum oasele şi sângele nostru, vom arăta respectul datorat tuturor fiinţelor din Univers.

Cerinţa armoniei dintre om şi natură solicită oamenilor de azi să-şi păstreze inocenţa şi să aibă un respect şi o veneraţie adecvate pentru natură, asemenea strămoşilor noştri, tratând natura ca pe noi înşine şi protejându-şi sănătatea. Răsplata este un mediu prietenos în care ne simţim bine şi confortabil.

Armonia universală

Armonia este etosul naţional al Chinei, dominând atitudinea ei către lumea din afară. În general, cultura chinezească este armonioasă şi tolerantă, nu hegemonică sau ofensivă.

Confucianismul promovează imparţialitatea şi armonia, principii care se opun expansiunii şi excesului. Chiar şi cele mai puternice dinastii din istoria Chinei nu au fost stăpânite de obsesia de a ataca alte ţări pentru a intra cu forţa în posesia teritoriilor lor. „Doctrina mediei”, la care chinezii ţin foarte mult, este o lege a moderaţiei. În camera de zi a împăratului din Oraşul Interzis se găseşte o placă pe care sunt inscripţionate cuvintele „imparţialitate, dreptate, bunăvoinţă şi armonie”, aducându-i aminte conducătorului de aceste virtuţi de care să ţină seama în îndeplinirea datoriei sale de zi cu zi. În numeroase perioade din istoria sa trecută, China a fost o putere globală. În ciuda puterii sale economice şi militare de necontestat, China nu a intenţionat niciodată să invadeze, să ocupe sau să jefuiască alte ţări sau să se amestece în afacerile lor interne. Consolidarea puterii economice şi militare poate face din unele ţări obiectul admiraţiei pentru un timp oarecare, dar forţa culturală şi morală a unei naţiuni este cea care-i asigură existenţa

trainică în lume.

Cultura chinezească, cu confucianismul drept suport, onorează manierele, integritatea, ordinea, moderaţia, pacea şi armonia. Ea apără pacea din interiorul şi exteriorul hotarelor cu credinţa că lumea este o mare familie şi că toţi oamenii sunt fraţi şi surori.

Şcoala Militară fost una dintre cele „100 de şcoli de gândire” care au prosperat perioadele de Primăvara şi Toamnă şi ale Statelor Războinice (770-221 î.Hr.), incluzând confucianismul şi taoismul. Ideile acestei şcoli sunt prezentate în *Arta războiului,* scrisă de Sun Zi. Aici se susţine obţinerea victoriei fără luptă. Vechii chinezi au creat multe idiomuri pentru a-şi arăta dezaprobarea faţă de conflictele armate, înţelegând că oricine câştigă sau pierde un război, oamenii suferă întotdeauna enorm. Şi taoismul, care susţine non-acţiunea şi naturaleţea, pretinde că armele sunt rele şi că oamenii virtuoşi n-ar trebui să se atingă de ele.

Prin urmare, este uşor de văzut că armonia circulă prin venele civilizaţiei chinezeşti, fiind transmisă ca atare de la o generaţie la alta. Poporul chinez crede că armonia aduce noroc şi belşug indivizilor, şi pace şi fraternitatea lumii întregi.

Potrivit principiului armoniei, oamenii trebuie să-şi

cultive un temperament prietenos şi o morală înaltă, să se împrietenească cu cei care gândesc ca ei, dar şi cu cei care au viziuni diferite, fără să le ceară să renunţe la punctul lor de vedere, transformând familia într-o unire de dragoste, menţinând ţările lor în stabilitate şi pace şi lumea ca pe un loc unde toţi oamenii convieţuiesc fericiţi. Într-un cuvânt, armonia are o semnificaţie de prim ordin pentru starea de bine a omenirii.

Libertatea

Prima valoarea socialistă centrală care priveşte întreaga societate este libertatea.

China antică era o societate bine ierarhizată şi cu o ordine deplină. De aici, mulţi trag concluzia că, în mod tradiţional, ţării îi lipseşte libertatea, deplângând acest lucru, din moment ce libertatea şi individualismul sunt atât de preţuite în zilele noastre.

Bineînţeles că aceasta este o simplă prejudecată. China clădeşte acum o societate liberă şi deschisă, în care toţi indivizii îşi pot etala fără oprelişti toate priceperile. Acest lucru nu înseamnă însă că libertatea este inexistentă în cultura tradiţională chinezească. De fapt, este un element înnăscut al culturii chinezeşti, aflat în simbioză cu alte valori tradiţionale de ordine şi

disciplină.

Inima liberă

Starea de viaţă pe care taoismul o susţine este cel mai apropiat lucru de libertate. O învăţătură cardinală este legea taoistă conform căreia eşti ceea ce eşti sau, cu alte cuvinte, totul trebuie să urmeze cursul său natural.

Învăţaţii taoişti Lao Zi şi Zhuang Zi (369-286 î.Hr.) sfătuiau oamenii să-şi urmeze inima. Nu este aceasta cea mai mare libertate? Să fii liber înseamnă să fii capabil să îndeplineşti nestânjenit orice îşi doreşte inima. Taoismul recunoaşte şi încurajează dezvoltarea individuală a oamenilor după cum aleg ei, cea mai bună libertate pentru omenire.

Zhuang Zi, un reprezentant al taoismului, a fost un pustnic din Perioada Statelor Războinice (475-221 î.Hr.) care a fost un nevoiaş, dispreţuind averile şi vanitatea. El susţinea că oamenii ar trebui să se elibereze pe ei înşişi de obsesia banilor şi a parvenirii, precum şi de obligaţia de a-şi servi ţara; în schimb, ei trebuie să trăiască o viaţă plină de puritate, simplitate şi spontaneitate.

Zhuang Zi a elaborat mai departe ideile taoiste despre viaţă şi libertate. Capodopera sa *Xiao yao you* (*Excursia fericită*) descrie o pasăre mitică numită *Peng* care poate pluti pe cer şi plonja în mare, străbătând liberă lumea întreagă. Pentru autor, *Peng* este o metaforă a inimii libere, care poate fi la fel de mare precum Universul, surmontând legile şi obiceiurile instituite în societatea umană şi trecând dincolo de hotarele spaţiale şi temporale.

Doar oamenii cu inima liberă pot atinge adevărata libertate. Capacităţile şi condiţionările noastre sunt limitate. Dar o inimă liberă ne oferă aripi pentru a depăşi piedicile din viaţa reală, lăsându-ne să ne bucurăm pe deplin de viaţa spirituală nelimitată.

O inimă mare creează o persoană mare; o inimă liberă aduce şi mai multă libertate în viaţă.

Acesta este motivul pentru care Zhuang Zi aseamănă viaţa sa fizică cu o broască-ţestoasă spetindu-se prin noroi, iar viaţa sa spirituală cu un phoenix care pluteşte pe cer deasupra prafului lumii. Fiind atât de sărac, încât se vedea nevoit să împrumute orez de la vecinii săi, marele filosof exprimă totuşi bucuria de a trăi în parabola despre cum se visa un fluture: El visează să devină un fluture, zburând de colo, colo. Trezindu-se, nu ştia dacă Zhuang Zi se visase ca fiind un fluture sau

fluturele se visase ca fiind Zhuang Zi. Această experienţă stranie este atribuită unei stări a minţii în care sinele este considerat identic cu celelalte fiinţe care-l înconjoară.

Povestea visului fluturelui care-i aparţine lui Zhuang Zi este scrisă în cartea *Zhuang zi* (*Cartea lui Zhuang Zi*). Ea exprimă viziunea filosofică a autorului conform căreia linia dintre realitate şi fantezie, viaţă şi moarte, spiritual şi fizic este neclară. Scrierea este impregnată de romantism şi pătrunsă de înţelepciunea vieţii. Visul fluturelui al lui Zhuang Zi a fost pe larg discutat de învăţaţii timpurilor care au urmat, fiind citat într-o mulţime de opere literare.

O existenţă fizică confruntată cu limitele inexorabile ale realităţii dure versus o inimă liberă plină de încântare şi înţelepciune – acest contrast se mai întâlneşte la Yan Hui (521-481 î.Hr.), un discipol al lui Confucius. Maestrul comentează: „Cu un singur castron de bambus plin cu orez şi cu o tigvă cu apă, el trăieşte pe aleea retrasă. Alţii poate că nu ar putea să îndure sărăcia asta, dar Hui nu-şi schimbă niciodată buna dispoziţie. Hui este fără îndoială un merituos!”. Această calitate a lui Yan Hui poate fi atribuită angajamentului său pentru studiu, chiar trăind în

sărăcie, aspiraţiile sale fiind măreţe, în ciuda originii sale umile, iar viziunea sa transcendând condiţiile sale de trai.

Yan Hui (521-481 î.Hr.), cunoscut şi sub numele de Ziyuan, s-a născut în Qufu (azi, provincia Shandong), din Statul Lu, în timpul Perioadei de Primăvară şi Toamnă. A devenit un ucenic al lui Confucius de la vârsta de 14 ani, urmându-l pentru tot restul vieţii. Confucius îl considera pe Yan Hui cel mai capabil discipol al său, apreciindu-i pentru vrednicia şi blândeţea sa.

Din cele de mai sus, putem vedea cum confucianismul şi taoismul, cele două filosofii conducătoare indigene chinezeşti, susţin împreună un suflet liber şi o personalitate independentă, în ciuda diferenţelor de atitudine faţă de viaţă – primul susţine angajamentul activ în societate şi contribuţiile personale la societate, în vreme ce al doilea susţine retragerea şi non-acţiunea. O minte liberă şi independentă ajută oamenii să se situeze deasupra câştigurilor şi pierderilor efemere, pentru a-şi menţine pacea interioară. În vremuri bune sau rele, aceasta nu este influenţată de factorii externi, ci rămâne veselă prin strădanii interioare.

Un suflet care nu este liber se simte închis după gratii, chiar şi aflându-se într-un spaţiu deschis animat de cântecele păsărilor şi îmbobocirea florilor, în vreme ce o inimă puternică şi liberă nu poate fi prinsă în nicio formă de captivitate.

Viaţa liberă

Confucianismul şi taoismul, care au o influenţă profundă asupra culturii tradiţionale chinezeşti, au, din câte se pare, viziuni contradictorii asupra multor chestiuni. De pildă, primul susţine integrarea în societate, în vreme ce al doilea susţine izolarea; primul afirmă necesitatea realizărilor personale, pe când cel de-al doilea cheamă la non-acţiune; primul accentuează interesele colective, iar cel de-al doilea pune accentul pe individualism; primul încurajează oamenii să-şi părăsească locuinţele pentru a pătrunde în lumea mai largă, al doilea cere oamenilor să se retragă din societate în natură: scopul confucianismului este de a servi întregul omenirii, în vreme ce taoismul este preocupat mai mult de construcţia personală.

Dacă însă confucianiştii reprezintă disciplinaţii care ară pământul în lung şi-n lat, taoiştii reprezintă libertinii care hoinăresc pe nori. Confucianiştii sprijină obligaţia lumească de a-şi clădi casele şi ţara, în vreme

ce colegii lor taoişti stau departe de afacerile lumeşti, căutând starea originală a vieţii.

Confucianismul pare, prin urmare, mai reţinut, în vreme ce taoismul e mai lipsit de frâu. Dar, de fapt, ca sisteme de învăţături mature, ambele sunt flexibile şi liberale în esenţa lor.

Confucius spunea că la 70 de ani îşi putea urma dorinţa inimii fără să încalce normele. Să-ţi exprimi propria voinţă, dar fără să încalci regulile predicate şi acceptate pe larg şi fără să-i jigneşti pe ceilalţi, nu este aceasta starea ideală a libertăţii individuale? Oamenii care trăiesc după reguli motivate, comportându-se cum se cuvine în societate, sunt cei mai potriviţi să se bucure de viaţă şi să-şi facă plăcută prezenţa pentru ceilalţi.

Confucianiştii cu picioarele pe pământ şi taoiştii cu capul în cer au viziuni diferite în filosofiile lor de viaţă, dar împărtăşesc credinţa că o viaţă liberă este posibilă în orice împrejurări, la oraş sau la ţară, la curtea împărătească sau pe o alee retrasă.

Chiar şi legalismul, o altă şcoală a filosofiei chineze care susţine conducerea sub autoritatea legii, în esenţa sa, nu este împotriva libertăţii. De fapt, libertatea subliniază nevoia de ordine şi nu poate exista libertate fără limite. Legea marchează hotarul dintre ce este permis membrilor unei societăţi şi ce este interzis. Ordinea este o garanţie a realizării libertăţii, iar lipsa de

ordine duce doar la haos. Legaliştii pretind, ca atare, că doar legea este condiţia sine-qua-non pentru dreptul cetăţenilor la libertate.

Legalismul a fost o şcoală de gândire în China antică ce susţinea autoritatea legii. Un număr de teorii despre guvernarea de stat s-au extins repede în China, la mijlocul secolului al III-lea î.Hr., cea mai remarcabilă fiind cea a lui Han Fei (280-233 î.Hr.). Cartea sa Han Fei Zi (Cartea lui Han Fei Zi) cuprinde 55 de eseuri ce rezumă viziunile legaliste din erele precedente, expunând şi propriile propuneri pentru exercitarea puterii de stat.

Han Fei crede că sistemele politic şi social sunt cheile pentru starea de bine a unui stat, iar legea contribuie la o ierarhie socială stabilă prin reformarea temeinică a organizaţiilor politice şi prin transformarea întregii societăţi. În această ierarhie socială, regele deţine un statut primordial, având autoritate exclusivă, funcţionarii îşi îndeplinesc datoriile aşa cum se arată în legi şi decrete, iar poporul se conformează legii, toţi fiind egali în faţa ei.

Oamenii cu inimi puternice şi minţi artistice pot simţi o libertate deplină într-o societate strict organizată, cum a fost cazul multor învăţaţi din China antică. Chiar

şi în vremuri vitrege şi tensionate, când au fost istoviţi de munca excesivă, întâlnind obstacole în cariera lor sau fiind puşi la zid de rivalii lor politici, aceşti învăţaţi nu s-au gândit să se sustragă de la obligaţiile lor şi să se retragă în izolare.

Învăţatul (*shi*) reprezenta o pătură socială în China antică. Era clasa aristocratică cea mai de jos în perioada pre-Qin (înainte de 221 î.Hr.), după rege, duci şi înalţi funcţionari oficiali, şi cea mai de sus clasă a oamenilor de rând în dinastiile care au urmat, după ei venind agricultorul, muncitorul şi negustorul.

Formând un grup intermediar între nobilime şi oamenii de rând, învăţaţii împărtăşeau educaţia aleasă şi idealurile măreţe ale primilor, având cunoştinţe la prima mână despre durerile şi nevoile ale celor din urma. Ca atare, li se încredinţau misiunea de a clădi naţiunea şi de a îmbunătăţi lumea, ceea ce impunea un angajament pe viaţă, hotărâre şi rezistenţă. Din acest motiv, Zeng Zi (505-435 î.Hr.) spunea că învăţaţii trebuie să aibă mintea deschisă şi hotărâtă, din moment ce povara lor este grea şi calea din faţa lor lungă şi aspră.

Zeng Zi este citat ca spunând că un om nobil trebuie să aibă mintea deschisă şi hotărâtă, din moment ce

povara lor este grea şi calea din faţa lor lungă şi aspră. Adevărata libertate în viaţă decurge dintr-o inimă mare şi o minte deschisă pe care ţi le cultivi continuându-ţi drumul în orice condiţii. Acesta este motivul pentru care vechii învăţaţi şi-au păstrat o lume interioară însufleţită, chiar şi în timpuri dificile prin intermediul auto-reglementării – scriind poeme, pictând, citind, îndeplinind ceremonialul ceaiului, admirând florile şi ţinând întruniri cu prietenii.

Zeng Zi (Tseng Tzu) s-a născut în Statul Lu (azi, judeţul Pingyi din provincia Shandong), cu numele de Zeng Can. Şi-a început studiile, la vârsta de 16 ani, sub îndrumarea lui Confucius, devenind după aceea unul dintre discipolii săi desăvârşiţi.

Zeng Zi şi-a dedicat întreaga viaţă propagării ideilor şi valorilor confucianiste, printre care pietatea filială, răbdarea, sinceritatea şi loialitatea. Pe lângă predarea doctrinelor convenţionale confucianiste, el a întocmit o lucrare despre spusele şi faptele Maestrului său – *Analele lui Confucius.*

Zeng Zi are o semnificaţie fecundă în istoria confucianismului, Zisi, învăţăcelul lui, şi discipolul acestuia, Mencius, continuând confucianismul prin înfiinţarea propriilor şcoli de gândire. Multe dintre punctele de vedere ale lui Zeng Zi, printre care cele

despre pietatea filială, autoexplorarea, autodisciplinarea şi despre cum trebuie să-ţi îmbunătăţeşti caracterul moral şi cum, mai întâi, trebuie să administrezi cu succes treburile familiei, după care să treci la cele de stat, sunt relevante chiar şi în zilele noastre.

Yu Qian (1398-1457), un înalt funcţionar din timpul Dinastiei Ming, a scris un poem despre cărbunele care şi-a părăsit starea de izolare de dragul stării de bine a poporului său. În poem, el se compară pe sine cu cărbunele care arde pentru a oferi căldură şi lumină, exprimând hotărârea de a-şi servi cu generozitate poporul.

Pentru aceşti gânditori, pădurile în care se retrăgeau erau camerele lor de studiu, iar curtea din spate, „Tărâmul piersicilor în floare" asemănător Edenului. În mijlocul agitaţiei din oraşe şi târguri, ei îşi găseau pacea şi mulţumirea în operele literare şi artistice pe care le creau, mai ales în cele în care se ocupau de viaţa idilică. La slujbă, ei erau preocupaţi de treburile care ţineau de traiul oamenilor, iar în timpul liber îşi hrăneau minţile cu cărţi şi lucrări de artă, lăsându-şi inimile să zboare liber.

Oamenii care înţeleg adevăratul sens al libertăţii ajung într-o grădină de idei, atunci când o viaţă

pastorală este greu de atins, dezvoltând o viziune globală chiar şi atunci când a străbate lumea este imposibil. Ei pot întâlni piedici şi frustrări în orice moment, ştiind însă că libertatea este mereu la îndemână.

Conceptul de libertate în cultura tradiţională chinezească este concordant cu confucianismul, taoismul, legalismul şi etica vechilor intelectuali. Mai mult, el oferă o compensare pentru accentuarea în exces a responsabilităţii de către confucianism, pentru politica de neintervenţie a taoismului, pentru ideile exclusiv raţionale ale legalismului şi pentru povara copleşitoare impusă intelectualilor de societate şi de către ei înşişi. Libertatea nu este ceva utopic, ci la îndemâna oricui, în fiecare zi. Oamenii n-ar trebui să privească decât la ei înşişi ca s-o vadă, pentru că nicio libertate nu e mai liberă decât un suflet liber.

Egalitatea

Cea de-a doua valoare socialistă centrală care priveşte întreaga societate este egalitatea.

Egalitatea socială

Clădirea unui stat al egalităţii este o prioritate în

China contemporană. Practic, acest ţel a fost exprimat pentru prima oară în ţară cu mai mult de 2000 de ani în urmă.

Văzând morala şi dreptatea distruse de războaiele nesfârşite, confucianiştii au avansat idealul „armoniei universale”, dorind să clădească o lume care să aparţină întregii omeniri, o lume eliberată de războaie şi alte conflicte.

Lao Zi credea că sursa războiului era lăcomia marilor regate, astfel el a propagat ideea „statelor mai mici, cu populaţii mai mici”, în care, argumenta el, oamenii erau mai predispuşi să trăiască o viaţă paşnică şi pură.

Mo Zi (Mo Tzu, 468-376 î.Hr.), purtând iniţial numele de Mo Di, a fost un mare gânditor din Perioada Statelor Războinice şi fondator al mohismului. El a inspirat un mare număr de discipoli în cele două secole care au precedat înfiinţarea Dinastiei Qin, în anul 221 î.Hr., primul imperiu unit din China. Gândirea sa este expusă în cartea *Mo zi* (*Cartea lui Mo Zi*).

Mo Zi detesta războaiele nesfârşite din timpul său dintre micile regate, predicând o societate a egalităţii. El se opunea lăcomiei excesive, extravaganţei şi aristocraţiei ereditare, susţinând dragostea universală, abolirea agresiunii militare, austeritatea şi selecţia unor oameni capabili pentru poziţiile oficiale. El argumenta

că fiecare stat ce urmează aceste reguli va fi răsplătit de Cer, altfel fiind pedepsit. Într-un spirit de altruism, Mo Zi şi discipolii săi se angajau în meditaţie pentru a dezamorsa războaiele pustiitoare din timpul lor. De asemenea, au organizat apărarea oraşelor despre care credeau că erau atacate pe nedrept.

Cu o aversiune adâncă faţă de privilegiile aristocraţilor care îi plasau pe aceştia deasupra legii, legaliştii evocau „egalitatea dreptăţii indiferent de statutul social al vinovaţilor". Ei sperau să clădească o societate în bună ordine, caracterizată prin legi stricte şi imparţiale.

Mo Zi, fondatorul şcolii mohismului, detesta predominanţa legii junglei în relaţiile dintre state din timpul său, susţinând ideea „dragostei universale"

şi a „războaielor de apărare". Idealul său era o lume a păcii, dragostei şi egalităţii, în care războaiele erau purtate doar pentru o cauză dreaptă.

Numeroasele şcoli de gândire din istoria Chinei au exprimat cu toate dorinţa comună de egalitate socială şi armonie. Deşi oamenii nu se nasc egali, din punctul de vedere al realităţii obiective, primii filosofi chinezi au insistat asupra faptului că statul ar trebui să creeze condiţiile unei egalităţi relative pentru poporul său, astfel încât toţi cetăţenii, săraci sau bogaţi, să poată

munci şi trăi în pace, şi ca nimeni, sărac sau bogat, să nu poată fi agresat sau exploatat.

Egalitatea socială era căutată doar pentru că oamenii nu erau născuţi egali. Era susţinută ca un remediu pentru moştenirea variatelor inechităţi ale omenirii.

O manifestare a egalităţii este pacea populaţiei. Doar atunci când nimeni nu se situează deasupra legii şi toate disputele sunt rezolvate într-un mod corect prin căi legale, pot oamenii să simtă mulţumirea de sine. Acest lucru lămureşte celebrul precept din vechea Chină că un prinţ ar trebui să primească aceeaşi pedeapsă ca un om de rând, dacă cei doi comit o fărădelege asemănătoare. Într-o ţară în care toţi cetăţenii sunt îndreptăţiţi la oportunităţi egale, resursele publice sunt distribuite într-un mod raţional, strădaniile individuale sunt corect răsplătite şi societatea operează într-un mod sănătos, reducând cauzele tensiunilor sociale.

Egalitatea socială este condiţia prestabilită pentru o populaţie paşnică şi mulţumită de sine. Han Yu (768-824), un învăţat din timpul Dinastiei Tang, explica această corelaţie dintr-o perspectivă fizică: tulburarea este sursa tuturor sunetelor din natură; de pildă, foşnetul copacilor şi al ierbii sau ondularea apei când bate vântul. La fel stau lucrurile şi cu vocea umană. Oamenii ţipă, urlă sau răcnesc atunci când se simt

nedreptăţiţi. Pentru a-i linişti şi a restabili pacea, statul trebuie să le asigure egalitatea socială.

Han Yu a fost un scriitor de proză cunoscut, gânditor şi filosof din timpul Dinastiei Tang. Era o figură conducătoare a mişcării care se opunea stilului oficial de proză pompoasă, susţinând întoarcerea la stilul clasic care era simplu, logic şi exact. El se număra printre cele opt nume de top din cercurile literare din timpul dinastiilor Tang şi Song (960-1279) şi era aclamat de unii ca fiind în primii patru cei mai buni scriitori din istoria Chinei, alături de Liu Zongyuan (773-819), Ouyang Xiu (1007-1072) şi Su Shi (1037-1101).

Egalitatea socială este esenţială pentru stabilitatea socială. *Marea învăţătură* defineşte misiunea minţilor nobile ca fiind cultivarea de sine, punând ordine în familie, conducând cu pricepere treburile guvernului naţional şi aducând pacea pentru întreaga lume. Scopul suprem este pacea mondială, care înseamnă egalitate şi stabilitate. Un mediu de trai al egalităţii creează cetăţeni paşnici şi mulţumiţi de sine. Când toată lumea se comportă adecvat, întreaga societate şi lumea vor fi lipsite de conflicte.

Confucius le spunea discipolilor săi că cea mai mare

ameninţare pentru o naţiune nu este sărăcia, ci distribuţia inegală a averii, nu o populaţie puţin numeroasă, ci cetăţeni neascultători. Dacă statul poate distribui în mod egal averea naţională poporului său, nimeni nu se va plânge de lotul lui de teren; beneficiind de solidaritate şi stabilitate, chiar şi un regat mic şi cu supuşi puţin numeroşi are un viitor strălucit. Această viziune a anticului înţelept identifica principala cauză a schimbării dinastiilor şi rolul opiniei publice în această schimbare. Dacă ajung la un anumit nivel, prăpastia dintre săraci şi bogaţi, stratificarea şi polarizarea socială pot grăbi o criză socială.

După cercetări asidue asupra ridicării şi prăbuşirii regimurilor precedente, Wu Jing (670-749), un istoric din timpul Dinastiei Tang, a ajuns la concluzia că echitatea şi integritatea sunt de o importanţă capitală pentru guvernarea de stat. Istoricul Sima Guang (1019-1086), din timpul Dinastiei Song, a exprimat aceeaşi idee în formularea sa metaforică: apa redevine limpede doar după ce se linişteşte. Egalitatea socială este cheia unei bune guvernări şi a prosperităţii şi stabilităţii naţionale.

În anul 1066, împăratul i-a încredinţat lui Sima Guang întocmirea lucrării *Zi zhi tong jian* (*Evenimentele istorice povestite ca o oglindă a guvernării*), care căuta să

învețe lecții din trecut, oferind date de referință pentru conducătorii zilei. Lucrarea a fost terminată după 19 ani. Cartea acoperă secolele din timpul Perioadei Satelor Războinice până la Cele Cinci Dinastii (907-960), cuprinzând atât arhivele oficiale, cât și alte surse credibile plecând de la publicații neoficiale, genealogii, epitafuri și până la inscripțiile de pe o stelă sau alta. Sima Guang, erudit și virtuos, este amintit în istoria Chinei drept un scriitor desăvârșit.

Egalitatea de tratament

Egalitatea socială este garanția instituțională la drepturi de subzistență echivalente pentru toți membrii societății. În același timp, egalitatea de tratament privește sufletul și individualitatea.

Egalitatea de tratament cere respect reciproc. Așa cum îi spunea Jane Eyre domnului Rochester: „Tu crezi că, dacă eu sunt săracă, anonimă, simplă și mică, sunt lipsită de inimă și de suflet? Crezi greșit!... Am tot atât de mult suflet ca și tine... și o inimă la fel de plină!... Nu-ți vorbesc acum prin intermediul tradiției sau al convențiilor, și nici chiar al cărnii muritoare; ci spiritul meu se adresează spiritului tău, ca și cum amândoi am fi trecut prin mormânt, stând acum la picioarele

Domnului, egali... aşa cum şi suntem!” Oamenii culţi şi încrezători îi tratează pe ceilalţi fără discriminare, indiferent de statutul sau poziţia lor, punându-se pe picior de egalitate şi, ca atare, fiind capabili să facă evaluări corecte asupra caracterului lor.

Un exemplu de tratament egal în istoria Chinei este povestea lui Yu Boya şi Zhong Ziqi. Într-o zi, Boya, un muzician recunoscut şi înalt funcţionar al Statului Jin, cânta la *qin*, un instrument muzical cu coarde, lângă râul Hanyang. Ziqi, un tăietor de lemne, s-a apropiat şi a prins să asculte fără să se mişte. Arăta aşa de absorbit, încât lui Boya i se păru că ţăranul acela putea înţelege înalta sa artă. Aşa că Boya a prins să cânte o piesă despre munţi. Imediat, spectatorul a strigat: „Ce splendizi sunt munţii înalţi!” Când muzicianul a trecut la o altă piesă, tăietorul de lemne a observat corect că descria apa care curgea. Şi cei doi au devenit prieteni la cataramă pentru totdeauna. Şi astfel, cuvântul chinezesc pentru confident, *zhiyin,* înseamnă practic „să înţelegi muzica”.

Cei doi prieteni şi-au promis să se mai întâlnească peste un timp. Dar, când a sosit ziua stabilită, Ziqi era mort. Îndureratul Boya a interpretat o piesă muzicală la mormântul prietenului său, după care şi-a sfărâmat *qin*-ul, jurând să nu se mai atingă de vreunul, crezând că nimeni pe lume nu-i va mai înţelege muzica aşa de

bine ca Ziqi.

Această poveste este inclusă în mai multe cărţi vechi ca un imn de laudă pentru prietenia autentică ce depăşeşte diviziunea dintre clase, fiind o prietenie între două suflete pereche. Datorită susţinerii unui tratament egal, Boya nu a simţit degradant faptul de a fi tovarăş cu cineva dintr-o clasă inferioară. Şi această credinţă într-un tratament egal i-a oferit lui Ziqi, tăietorul de lemne, încrederea de a comenta cu voce tare o piesă de artă înaltă. Căci întovărăşirea dintre oameni bazată pe afinitate spirituală pe care o descoperi contează mai mult decât statutul social.

Vechea Chină are un set minuţios de norme şi reguli asupra eticii, care slujeşte, din câte se pare, la protejarea structurii sociale ierarhice. De fapt, recunoaşterea egalităţii de tratament apare foarte de timpuriu în istoria chinezească, iar demnitatea unui om era socotită mai preţioasă decât viaţa sa.

În *Cartea ritualurilor* găsim următoarea poveste: Un om înstărit pe nume Qian Ao distribuia hrană într-o perioadă de foamete ce cuprinsese Statul Qi. Dar, când a strigat jignitor către un om înfometat să vină să ia hrana, omul a refuzat, preferând foamea umilirii. De atunci, lecţia aceasta a trecut de la generaţie la generaţie, propovăduind că oamenii trebuie să-şi apere demnitatea, chiar şi cu preţul vieţii.

În limba chineză, o sintagmă pentru demnitate şi respect de sine se traduce prin „oase mândre/ de oţel”, lucru care înseamnă că interiorul unei persoane este mai important decât exteriorul ei. Îmbunătăţindu-ţi calităţile interioare, dezvolţi puterea de a depăşi restricţiile condiţionărilor sociale, realizând egalitatea de tratament.

Din acest motiv, cultivarea sinelui a fost o cerinţă universală în vechea Chină, de la conducători la oamenii de rând. Şi ei erau judecaţi conform aceluiaşi standard – cât de bine şi-au cultivat sinele –, lucrul care face posibilă egalitatea de tratament.

Egalitatea pentru toate fiinţele

Budismul a dat prilej unor discuţii complexe asupra conceptului de egalitate în China antică. Acesta predica egalitatea pentru toate fiinţele, atât fiinţele conştiente – cele care pot simţi şi percepe, cum sunt omul şi celelalte animale, cât şi fiinţele non-conştiente cum sunt plantele, microorganismele şi chiar apa şi pietrele. Potrivit budismului mahayana, toate fiinţele au potenţialul să atingă iluminarea budistă, drept pentru care trebuie tratate egal.

Odată cu popularizarea budismului în China, a luat fiinţă şcoala zen care, treptat, a exercitat o influenţă

profundă asupra culturii indigene. Zen predică faptul că toate fiinţele pot deveni Buda prin strădanii individuale, atingând adevărul suprem, după ce au fost depăşite amăgirile şi obsesiile din lumea muritoare. Zen a devenit popular printre intelectualii chinezi întrucât era liberal şi simplu, fără o percepţie rigidă a regulilor şi ritualurilor specifice şi fiind mai mult filosofic decât teologic. Ca atare, evoluat de la o simplă sectă la o disciplină academică.

În acest context, ideea de egalitate pentru toate fiinţele a prins rădăcini în societatea şi viaţa chinezilor, servind drept standard moral. De asemenea, a generat cerinţa pentru o coexistenţă a tuturor speciilor, respectând starea lor naturală şi denunţând distrugerea umană şi exploatarea altor fiinţe. Omul ar trebui să se considere pe sine drept unul dintre numeroşii locuitori ai Universului, şi nu ca ceva superior celorlalţi, tratând celelalte fiinţe cu respect şi amabilitate.

În acelaşi mod, taoismul atenţiona că Universul este imparţial, toate fiinţele care-l populează fiind la fel de umile şi efemere precum câinii de paie care sunt arşi la înmormântări. Taoismul subliniază că toate fiinţele trebuie să urmeze acelaşi curs de la naştere la moarte, fiind egale în faţa legilor naturii.

Zhang Zai (1020-1077), un moralist şi cosmolog din timpul Dinastiei Song, afirma că toţi oamenii sunt

compatrioţi şi că toate fiinţele sunt asemenea omului. Este un alt exemplu revelator al doctrinei confucianiste despre egalitatea pentru toţi.

Învăţăturile religioase şi filosofice de mai sus pot fi rezumate astfel: Poate că omul este diferit de alte fiinţe într-un fel sau altul, dar totuşi el nu le este superior şi, ca atare, nu trebuie să le trateze cu dispreţ. Noi suntem diferiţi unii de alţii într-un fel sau altul, dar nu putem să spunem că suntem superiori sau inferiori, prin urmare, nu trebuie să fim nicicând aroganţi. A avea o inimă bună înseamnă să fii empatic cu sentimentele şi experienţele celorlalţi.

Zhang Zai a fost un filosof neoconfucianist din timpul Dinastiei Song. Gândirea sa a fost influenţată de Cartea schimbărilor şi de Doctrina mediei. Ideea centrală a gândirii sale este că Cerul şi Pământul sunt creatorii tuturor lucrurilor, inclusiv ai omenirii, drept pentru care toţi oamenii sunt fraţi şi toate fiinţele sunt asemenea omului.

Conceptul de egalitate şi echitate în cultura tradiţională chinezească cuprinde, în general, trei niveluri: instituţional, individual şi natural. Acestea reprezintă fundamentul oricărei naţiuni şi condiţia prestabilită pentru o societate armonioasă în care

oamenii sunt apropiaţi unii de alţii şi toţi sunt egali.

Vechii învăţaţi au lăsat multe înţelepciuni, precum: „Doar cel imparţial poate cuteza să pornească în călătoria nesigură a vieţii”, „Dreptatea şi cinstea sunt cerinţele principale pentru funcţionari” şi „Fii imparţial şi consideră dreptatea singurul etalon”. Această moştenire culturală consolidează hotărârea noastră de a promova pacea, dreptatea şi buna guvernare în noua eră.

Dreptatea

Cea de-a treia valoare socialistă centrală privind întreaga societate este dreptatea.

Aceasta cere norme sociale stabilite şi apărate de instituţii şi legi, ca şi educaţie morală prin studii asupra istoriei şi culturii. În cultura tradiţională chinezească, teoria dreptăţii are trei dimensiuni.

Dreptatea socială

Discuţiile despre dreptatea socială au apărut de timpuriu în China. Idealul învăţaţilor din toate dinastiile era să clădească o societate a dreptăţii.

Cuvântul chinezesc pentru dreptate este *gongzheng, gong* însemnând public şi z*heng,* drept.

Public este opusul privatului. *Cartea ritualurilor* defineşte societatea ideală ca una în care conducerea statului este controlată de întregul popor, sau, cu alte cuvinte, este bunul de valoare public al poporului său. Prin comparaţie, el este redus la proprietatea privată, dacă sistemul social este conceput pentru a sluji doar clasa conducătoare. Din acest motiv, Zhu Xi (1130-1200), din timpul Dinastiei Song, a declarat că un conducător poate clădi sau distruge ţara sa alegând între interesele publice sau cele personale.

Sistemul social care serveşte interesele publice şi pune pe primul plan poporul este, prin urmare, cheia către prosperitatea unei ţări.

Dreptul este opusul oblicului sau încovoiatului. Ouyang Xun (557-641), tot din timpul Dinastiei Tang, avertiza clasa conducătoare că opiniile şi remarcile lor pot aduce stabilitate sau distrugere ţării lor. Atunci când justiţia este menţinută în interes public şi integritatea devine un ţel naţional, dreptatea va supravieţui oricărei direcţii dăunătoare sau practici sinistre, prosperând, susţinea învăţatul.

Pentru a atinge dreptatea, oamenii trebuie să-şi depăşească dorinţele egoiste şi părtinirea, care fac parte din natura umană, prin intermediul gândirii raţionale şi a politeţii. Nu este o sarcină uşoară, fiind o luptă cu propriul ego, prin urmare conştiinţa individuală nu

este suficientă pentru a ajunge la succes. Ca atare, trebuie mobilizată puterea colectivă a unei societăţi pentru a struni gândurile şi faptele urâte şi imorale ale anumitor membri, pentru binele interesului public, astfel ajungându-se la dreptatea socială.

Construirea unei societăţi drepte a fost scopul perpetuu al conducătorilor multor dinastii din istoria Chinei. Încă din perioada timpurie a Statelor Războinice, Xun Zi a făcut celebra remarcă că imparţialitatea hrăneşte buna guvernare, iar părtinirea aruncă statul în întuneric. Fu Xuan (217-278), din timpul Dinastiei Jin (265-420), afirma că cerinţa primordială a oamenilor de stat este de a se reţine de la a fi egoişti, în caz contrar dreptatea va pieri. Fang Xuanling (579-648), din timpul Dinastiei Tang, afirma că dreptatea şi corectitudinea sunt cheile unei bune guvernări. După părerea lui Su Shi, din timpul Dinastiei Song, cultivarea sinelui începe cu manifestarea pietăţii filiale, iar buna guvernare începe cu realizarea justiţiei sociale. În acelaşi fel, Fang Xiaoru (1357-1402), din timpul Dinastiei Ming, spunea că omul care poartă în inimă echitatea poate manifesta în mod spontan o multitudine de virtuţi. Şi Wang Fuzhi (1619-1692), din timpul Dinastiei Qing, argumenta că oamenii care se ocupă cu treburile de stat nu aparţin unei singure familii. Toţi aceşti învăţaţi şi gânditori

credeau că dreptatea socială aşterne calea către o bună conducere şi prosperitate.

Fiind idealul social atât al conducătorilor, cât şi al supuşilor acestora încă din perioadele precedente, dreptatea este parte a ideologiei tradiţionale chinezeşti care a fost transmisă în istorie prin contribuţia fiecărei generaţii.

Dreptatea din inima oamenilor

Un sistem social drept a fost năzuinţa fiecărei societăţi. Doar că este greu de dobândit, acesta fiind şi motivul pentru care a fost supusă unor dezbateri aprinse a oamenilor de stat de-a lungul istoriei. La ce trebuie să recurgă oamenii în perioada în care un sistem social drept nu este încă înfiinţat? Răspunsul chinezesc este: opinia publică sau mentalitatea corectă maselor.

Aşa cum spune un precept chinezesc, oamenii au ochi pătrunzători. Chiar dacă dreptatea eludează anumiţi oameni din cauza legilor nedrepte sau a instituţiilor din timpul lor, publicul le furnizează suportul moral.

De pildă, viteazul general Yue Fei (1103-1142), din timpul Dinastiei Song, şi-a condus trupele în lupta împotriva invadatorilor jurchen mai mult de un

deceniu, redobândind cu biruinţă o parte din teritoriul pierdut, dar a fost acuzat de rivalii politici de conspiraţie cu inamicul şi, în cele din urmă, a fost executat.

Râul complet roşu
de Yue Fei
Mânia îmi străfulgeră prin coif,
ploaia se opreşte când mă sprijin de balustradă.
Ridic ochii spre cer
şi dau drumul unui răcnet vehement.
La 30 de ani, faptele mele nu sunt decât pulbere,
călătoria mea m-a purtat pe opt mii de *li*[1].
Aşa că nu sta deoparte absent,
căci tinerii vor creşte ai regrete.
Umilirea lui Jingkang încă dăinuie,
când se va sfârşi oare durerea supuşilor săi?
Hai să ne ducem carele prin trecătoarea Helan,
acolo vom petrece
şi vom sorbi sânge şi carne de barbar.
Hai să purcedem iarăşi la recucerirea vechii noastre împărăţii,

---

[1] Li este o unitate de măsură tradiţională a distanţei în China, valoarea acesteia variind considerabil de-a lungul timpului. în prezent, echivalează cu 500 de metri în sistemul metric internaţional (n. red.).

înainte de a plăti tribut împăratului.

În ciuda acestui tratament incorect, Yue Fei a fost venerat de popor. Mulţi funcţionari au contestat acuzaţiile împotriva lui, iar soldaţii şi civilii deopotrivă au protestat, îndureraţi de moartea sa tragică. Au fost scrise volume întregi de poeme pentru a-l comemora pe generalul patriot, şi au fost ridicate numeroase altare invocându-i-se numele atât în timpul Dinastiei Song, cât şi în timpurile care au urmat, dovedind dorinţa nesăţioasă a oamenilor pentru dreptate şi corectitudine, ca şi dragostea lor profundă pentru eroi.

Sub presiunea publică, la douăzeci de ani după moartea sa, un alt împărat al Dinastiei Song l-a reabilitat pe Yue Fei, conferindu-i post-mortem mai multe titluri şi onoruri. Numele eroului nedreptăţit a fost, în cele din urmă, reabilitat la cererea oamenilor.

Această poveste demonstrează că, în absenţa dreptăţii la nivel instituţional, aceasta rămâne ferm printre oameni. De fapt, masele preţuiesc dreptatea mai mult atunci când trebuie să înfrunte violenţa tiraniei şi represiunii.

Lupta oamenilor în căutarea dreptăţii sub o guvernare coruptă este tema multor drame şi romane apărute în vechea Chină. Una dintre acestea este *Dou e yuan* (*Nedreptatea faţă de Dou E*), din timpul Dinastiei

Yuan (1271-1368). Condamnată pe nedrept la moarte, tânăra nevinovată Dou E, aruncă acuzaţii vehemente asupra Cerului şi Pământului, simboluri ale conducătorilor împărăteşti, pentru că au închis ochii la nedreptatea făcută prin decapitarea ei. Agonia şi tragedia ei reprezintă soarta oamenilor de rând aflaţi sub conducerea feudală.

Disperată, Dou E, de fapt dramaturgul Guan Hanqing (1220-1300) însuşi, îşi pune speranţa în dreptate în puterea Cerească. Înainte să fie executată, ea a declarat că Cerul îi va dovedi nevinovăţia proiectându-i sângele pe o pânză albă de deasupra capului ei, fără ca vreo picătură să cadă pe pământ, trimiţând o zăpadă abundentă în toiul verii pentru a-i acoperi trupul mort şi apoi aducând trei ani de secetă asupra locului. Toate cele trei profeţii s-au împlinit, susţinându-i afirmaţia că judecata ei fusese nedreaptă.

În ciuda naturii lor suprarealiste şi romantice, piesele despre povestea lui Dou E s-au răspândit în toată China, devenind populare şi dovedind aspiraţia puternică a poporului pentru dreptate. Niciun eveniment şi nimeni în lume nu poate scăpa judecăţii maselor care ştiu ce e drept şi ce este malefic.

În cultura chinezească se crede că dreptatea se menţine în inimile oamenilor chiar şi atunci când este absentă din sistemul social şi că forţa opiniei şi

percepţiei publice va reuşi, în cele din urmă, să producă un sistem al dreptăţii.

Guan Hanqing a fost un dramaturg talentat care a trăit în secolul al XIII-lea. A scris 67 de piese, din care mai există 20, printre care Nedreptatea faţă de Dou E, Yu jing tai (Suportul de oglindă de jad) şi Jiu feng chen (Salvat de la ruşine). Lucrările lui Guang au expus partea întunecată a societăţii în care trăia şi corupţia oficialităţilor din timpul său, aducând un progres major în relatarea poveştii, în intrigă şi în formarea personajelor din operele chinezeşti. De atunci, piesele sale au fost puse în scenă atât în China, cât şi peste hotare.

Istoria este corectă

În istorie se întâmplă ca, din când în când, opinia publică să fie îndrumată greşit. Ca urmare, vechii intelectuali chinezi s-au străduit să-şi păstreze inocenţa în orice împrejurări, timpul fiind cel mai bun judecător. Atunci când dreptatea nu poate fi impusă în anumite condiţii sociale şi politice, poţi să aştepţi ca timpul şi istoria să aducă într-o zi reabilitarea.

Există o mulţime de exemple din trecut. Oameni care au fost nedreptăţiţi şi care, în cele din urmă, şi-au

recăpătat bunul nume şi statutul meritat în cărţile de istorie. Unul dintre aceştia a fost Yuan Chonghuan (1584-1630), un conducător militar al muribundei Dinastii Ming care a încercat, fără succes, să se opună invadatorilor manchu, care, mai târziu, au înfiinţat Dinastia Qing. Acuzat de trădare în urma zvonurilor lansate de inamic, Yuan a fost executat. Dar adevărul a ieşit în cele din urmă la iveală în timpul împăratului Qianlong (1711-1799), din Dinastia Qing, în amintirea lui fiind ridicate mai multe memoriale.

Nedreptatea provocată de politicieni sau instituţii politice produce daune profunde. Practic, orice nedreptate este păguboasă. Tao Yuanming este astăzi recunoscut drept unul dintre cei mai buni poeţi din istoria Chinei. Dar, în timpul său şi mulţi ani după aceea, a fost socotit mediocru. La abia un secol după moartea sa, el a devenit cunoscut mai bine, atunci când prinţul moştenitor al Dinastiei Liang (502-557) a adunat şi publicat o culegere din poemele sale. Începând cu Dinastia Tang, scrierile lui Tao au fost studiate şi apreciate la justa lor valoare. În timpul Dinastiei Song, eminenţe literare precum Ouyang Xiu, Su Shi şi Xin Qiji i-au adus laudele cuvenite. Su Shi a declarat chiar poemele lui Tao ca fiind singura iubire din viaţa lui. De la uitare la recunoaştere, istoria i-a acordat poetului, în cele din urmă, preţuirea cuvenită.

Su Shi, cunoscut şi ca Su Dongpo. A fost un poet foarte cunoscut, scriitor şi caligraf, pictor şi politician din timpul Dinastiei Song. El a avut o cariera politică precară, dar şi-a câştigat faima nemuritoare datorită scrierilor sale literare şi lucrărilor artistice. Poemele sale sunt pătimaşe şi melodioase, caligrafia sa în stil semi-cursiv este fluidă şi energică, picturile sale, adesea înfăţişând arbuşti cu forme ciudate şi păduri dese, sunt pline de vigoare şi viaţă. Su a mai fost şi un înfocat colecţionar de antichităţi. El s-a dedicat educaţiei locale, chiar şi pe durata exilului său în Insula Hainan.

Testul timpului este un proces lung şi agonizant în care doar adevărul poate să reziste. Asemenea şuvoaielor care separă aurul de nisip, istoria face judecăţi drepte asupra talentelor şi virtuţilor oamenilor care odată au fost prezentaţi într-o lumină greşită sau au fost trataţi cu asprime.

Mencius menţiona că oamenii cu spirit nobil nu vor fi niciodată descurajaţi de nenorocirile din viaţă. Potrivit acestui mare gânditor, acest spirit brav se bazează pe simţul dreptăţii care, în cele din urmă, va birui.

O persoană cu un spirit nobil îi poate impresiona pe

cei din jurul ei, lăsându-şi amprenta în istorie. Lu Kun (1536-1618), din timpul Dinastiei Ming, îi descria pe astfel de oameni ca pe unii cu inimi lipsite de egoism şi ca adepţi ai faptelor drepte şi sincere. Trebuie să purtăm mereu dreptatea în inimi, chiar şi atunci când instituţiile sociale greşesc şi opinia publică o ia razna, pentru că spiritul nobil al cetăţenilor va clădi, în cele din urmă, o lume mai bună.

Acesta este motivul pentru care credinţa că „dreptatea persistă în inima omului” este înrădăcinată în cultura chinezească. Dacă sistemul actual şi opinia publică greşesc faţă de o persoană, într-o zi din viitor adevărul va ieşi la iveală. Deşi e nevoie de timp, istoria va oferi cea mai deplină şi precisă evaluare oamenilor, redând fiecăruia meritul cuvenit.

Ca atare, simţul dreptăţii din indivizi este de o mai mare semnificaţie în împrejurările în care dreptatea socială se află în criză. Este condiţia prestabilită pentru realizarea unei opinii publice corecte, a unui sistem social corect şi, în cele din urmă, a unei judecăţi corecte a istoriei.

Statul de drept

Cea de-a patra valoare socialistă centrală ce priveşte întreaga societate este statul de drept.

Dictatura şi statul de drept

Dictatura se referă la instituţiile coercitive şi care stabilesc legea, în vreme ce statul de drept se referă la guvernarea potrivit legii. Prima pune accent pe regulile şi standardele care asigură ordinea socială, în vreme ce cel de-al doilea acordă o mare importanţă conştientizării şi consensului în rândul populaţiei. Dictatura este unealta guvernării propriu-zise, depinzând de reguli, de interdicţii şi de constrângerea altor partide, în vreme ce statul de drept este scopul guvernării de stat, intenţionând să insufle respectul faţă de lege întregii populaţii.

Pentru o dictatură e nevoie de măsuri heteronome. Dar numai voinţa individuală şi autodisciplina transformă cetăţenii din sclavi ai sistemului în stăpâni ai propriei sorţi şi ai statului deopotrivă, pentru a clădi o societate ideală liberă şi ordonată.

Buna funcţionare a societăţii noastre cere atât garanţii instituţionale şi conştiinţă publică, cât şi susţinerea principiilor sale cardinale. După ce statul de drept devine codul de acţiune acceptat de toţi membrii societăţii, acesta îşi va găsi calea de a le pătrunde în inimă şi minte, devenind parte a conştiinţei de sine. Atunci, oamenii se vor comporta de bunăvoie şi

instinctiv potrivit legii, fără să arate vreo înclinaţie spre exploatarea deficienţelor din legi sau spre încălcarea acestora.

Conceptul de lege are o istorie lungă în China. În a sa *Guan zi* (*Cartea lui Guan Zi*), Guan Zhong (723-645 î.Hr.) susţine că legea este călăuza comportamentului social pe de-a-ntregul. Un alt filosof, Han Fei, susţinea la rândul lui că o familie care deţine o proprietate sigură nu va suferi de foame nici în timpurile grele, iar o ţară cu legi sigure nu va aluneca nicicând în haos, nici măcar în timpul crizelor. În gândirea vechilor chinezi, legea era etalonul şi ancora societăţii.

Legaliştii au cultivat primele concepte ale dictaturii în China, pe baza credinţei lor că toţi oamenii sunt răi prin natura lor. Cele mai proeminente figuri dintre legalişti au fost Guan Zhong, Shang Yang (395-338 î.Hr.) şi Han Fei. Ei se opuneau conducerii prin virtute, susţinând că dictatura întăreşte o ţară, în vreme ce conducerea prin virtute o sleieşte.

Han Fei a fost reprezentantul legalismului în Perioada Statelor Războinice. El considera constrângerea legii esenţială pentru stabilitatea şi prosperitatea naţională, spunând că nicio ţară nu este puternică sau slabă pentru veşnicie; cu o constrângere adecvată a legii va deveni însă tot mai puternică, în

timp ce o relaxare o va trimite spre declin.

Dar cuvintele şi gândurile nu devin în mod automat fapte, cum nici legile scrise pe o hârtie nu pot aduce singure buna ordine în societate. *Relatările marelui istoric* ne spune o poveste relevanta despre regele You din timpul Dinastiei Zhou de Vest (1046-771 i. Hr). În jurul capitalei Zhou existau două duzini de turnuri de observaţie în care urmau să se aprindă focuri atunci când regele s-ar fi aflat în primejdie, chemând în ajutor statele vasale. Regele avea o amantă frumoasă care însă se purta rece cu el. Pentru a o amuza, într-o zi a urmat sfatul unui lingău de a-şi păcăli armata aprinzând focurile din turnuri. Atunci când generalii şi soldaţii săi au mărşăluit până în capitală pregătiţi de război, concubina regelui a izbucnit în hohote de râs.

Regele a procedat în acest fel în mai multe rânduri, dar, în cele din urmă, când capitala chiar fost atacată şi regele a aprins focurile, nu a mai apărut nimeni şi astfel a fost ucis.

Regele You era prea arogant ca să respecte regulile şi a plătit preţul – moartea sa şi căderea regatului său. Nimic altceva nu trebuie condamnat în ce priveşte tragicul său sfârşit, decât lipsa sa de bun-simţ şi a respectului faţă de lege.

Sima Qian (cca 145 sau 135 î.Hr. —?) s-a născut în Xiayang, azi în provincia Shaanxi. În anul 108 î.Hr., el i-a urmat tatălui său în calitate de astrolog al curţii împăratului Wu, din Dinastia Han, preluând de la tatăl lui munca de a scrie o istorie voluminoasa a Chinei, cunoscută mai târziu ca *Relatările marelui istoric.* În anul 99 î.Hr., când generalul Li Ling, din Dinastia Han, a fost acuzat că a trădat în favoarea hunilor, Sima Qian i-a luat apărarea. Furios, împăratul l-a trimis în temniţă, condamnându-i la castrare. După ce a fost eliberat, Sima Qian şi-a terminat istoria.

Cuprinzând 130 de capitole, în cinci categorii de biografii, *Relatările marelui istoric* vorbeşte în mod însufleţit şi fără părtinire despre cei 2000 de ani de la împăratul Galben la împăratul Wu al Dinastiei Han, descriind amănunte fascinante. Prin viziunea sa progresivă asupra istoriei şi prin stilul biografic inovator, el a devenit un model pentru lucrările de istorie din timpurile care au urmat.

Acesta este un exemplu al deconectării dintre mijloace şi mentalităţi în consolidarea statului de drept. Statutele stricte – aparatul necesar statului de drept – vor fi ineficiente fără o mentalitate care să impună respectul faţă de lege.

În calitate de expert al Dinastiei Qing târzii, Shen

Jiaben (1840-1913) sublinia: „O ţară nu poate exista fără legi, dar aplicarea lor deficitară nu este cu nimic mai bună decât absenţa legilor”. Acest avertisment este şi mai semnificativ în cazul unei armate. *Relatările marelui istoric* includ o poveste despre strategul Sun Zi, care, la cererea conducătorului Statului Wu, le-a supus pe doamnele de la curte instrucţiei militare. Când tinerele doamne au răspuns cu chicoteli, Sun a dat ordin ca două dintre ele să fie executate. Acest lucru le-a adus minţile în cap celorlalte şi instrucţia a urmat fără vreo piedică.

Han Fei credea că legea este singurul mijloc pentru guvernarea adecvată a poporului. Practic, legea nu doar guvernează oamenii, cum gândeau vechii filosofi, ci îi şi protejează. Statul de drept are ca scop slujirea poporului.

Şi iată că ajungem încă o dată la diferenţa fundamentală dintre dictatură şi statul de drept. Trăsătura principală a primeia este să dicteze comportamentul social prin luarea unor măsuri coercitive împotriva celor care nu o respectă. Prin comparaţie, ultimul acordă prioritate cultivării conştientizării legii, astfel încât încălcările să poată fi prevenite.

Statul de drept năzuieşte să planteze seminţe de bunătate în inimile oamenilor prin educaţie şi instruire,

aducând în prim-plan elementele bune din natura umană, în vreme ce dictatura năzuieşte să stopeze elementele rele din natura umană prin intermediul pedepselor.

Wang Anshi (1021-1086) a iniţiat Reforma Xining, în anul 1069 (cel de-al doilea an al perioadei regimului Xining al împăratului Shenzong din Dinastia Song de Nord). El credea că lipsa unor legi explicite trebuie prima condamnată pentru problemele politice şi economice ale timpului său, de aici propunerea sa de a face din „legile bune” un scop al reformei.

Scriind despre un vechi prinţ înţelept, Wang Anshi a exprimat cu claritate un fapt: consolidarea unor legi şi a unor instituţii bune poate aduce în mod automat ordinea într-un stat. Se spunea că prinţul înţelept făcea tot ce-i stătea în putinţă pentru a se înconjura de oameni învăţaţi şi de valoare. Mulţi vizitatori i-au întrerupt baia sau cina, dar el nu a respins pe nimeni niciodată. Însă, în viziunea lui Wang Anshi, eforturile individuale ale unui conducător erau departe de a fi de ajuns pentru clădirea ţării, în schimb, el trebuie să promoveze un sistem educaţional în statul său, deschizând şcoli pentru o cultivare în masă a talentelor

supuşilor.

Râul sau binele înnăscute

Legile vechi se concentrau asupra pedepsei, ca un răspuns la infracţiunile comise deja. Legile draconice şi pedepsele grele urmăreau să sperie populaţia, convingând-o să urmeze regulile şi normele. Legile contemporane trebuie să fie orientate mai mult spre educaţie, ţintind prioritar spre protejarea elementelor bune ale naturii umane şi suprimând răul, astfel încât oamenii să poată face, în primul rând, alegerea corectă între bine şi rău.

Acest lucru implică înţelegerea naturii umane în cultura chinezească. Mencius, o figură centrală a confucianismului, credea că omul este bun prin natura sa, prin urmare predica necesitatea unui rege înţelept şi valori morale măreţe. Prin comparaţie, Xun Zi argumenta că omul este născut rău.

Xun Zi este titlul onorific al lui Xun Kuang, un gânditor confucianist faimos din Statul Zhao, Perioada Statelor Războinice.

El considera că natura umană conţinea răul înnăscut şi putea fi schimbată în bine doar prin educaţie şi influenţele mediului

în care trăim. Ca atare, el susţinea combinarea legii cu ritualul în conducerea statului pentru a menţine ierarhia socială feudală şi ordinea socială. În lucrarea sa eponimă *Xun zi* (*Cartea lui Xun Zi*), el analizează diferitele şcoli de gândire din Perioadele de Primăvară şi Toamnă şi ale Statelor Războinice.

Sub influenţa sa, discipolii săi Li Şi (280-208 î.Hr.) şi Han Fei au înfiinţat legalismul care, respingând ideea bunătăţii moştenite a omenirii, susţinea dictatura.

Practic, natura umană este divizată, are o parte bună şi o parte rea care coexistă ca gemenii. Ambele sunt aduse la lumină sub lentilele clare ale legii.

Nu există nicio posibilitate ca partea rea să fie îndepărtată din natura umană, dar poate fi atenuată prin învăţături morale astfel încât să nu prăsească fărădelegi grave care să primească sancţiunile mâinii de fier a legii. Chiar şi atunci când răufăcătorului i se dă pedeapsa cuvenită, victima a fost rănită în mod iremediabil şi, adesea, sunt afectaţi mai mulţi membri ai societăţii. Înainte de orice, legea ar trebui să încurajeze ordinea şi bunătatea, mai degrabă decât să caute fără încetare pedepse pentru faptele rele.

În cultura chinezească orice este compus din *yin şi yang,* negativul şi pozitivul. Ca atare, trebuie să admitem dihotomia naturii umane, cultivând

autocontrolul şi acceptând heteronomia. Acesta este motivul pentru care Mencius spunea că nici legea şi nici educaţia morală nu pot duce prin ele însele la o bună guvernare. Date fiind cele două părţi contrare ale naturii umane, sunt necesare atât statul de drept, cât şi conducerea prin virtute pentru a oferi cetăţenilor călăuzire, dar şi constrângere.

Xiezhi, un unicorn mitologic asemănător cu un ţap, a fost emblema justiţiei în vechea Chină. Când se năştea o dispută, el lua în coarne persoana vinovată pe care, în cazul unei crime atroce, o şi străpungea. Se spunea că Gao Tao, legendarul ministru al justiţiei din timpul împăratului Yao, ţinea pe lângă el un *Xiezhi* care să-l ajute la rezolvarea fărădelegilor, iar acesta nu a dat greş niciodată.

Povestea spune că, după ce a capturat un *Xiezhi,* regele din Chu a confecţionat o pălărie care-i purta imaginea şi care curând a devenit o modă în statul său. În Dinastiile Qin (221-206 î.Hr.) şi Han care au urmat, această pălărie era purtată de ministrul însărcinat cu aplicarea legii. În timpul Dinastiei Han de Est, imaginile lui Gao Tao şi *Xiezhi* deveniseră ornamentele standard pentru clădirile guvernamentale. Cum pălăria *Xiezhi* s-a transformat în pălăria oficială a funcţionarilor judiciari, judecătorii mai erau denumiţi şi *Xiezhi.* În

Dinastia Qing, pălăria şi roba oficială pentru cenzorul-şef şi pentru comisarul împuternicit cu supravegherea aveau ambele modelul *Xiezhi.*

Direcţia de evoluţie a omenirii şi dezvoltării civilizaţiei umane este de a ieşi din întuneric la lumină, de a mărşălui de la instinctul animalic la o purtare civilizată. Statul se aşteaptă ca toţi cetăţenii săi să respecte în mod voluntar statul de drept, în vreme ce oamenii se aşteaptă ca ţara lor să împlinească statul de drept şi libertatea autentică. Statul de drept suprem ar trebui să fie unul în care oamenii să nu simtă că se situează împotriva voinţei lor, pentru a se situa în limitele legii; cu alte cuvinte, să nu-şi simtă libertatea diminuată de supunerea în faţa legii. Acest lucru înseamnă că dezvoltarea socială a omenirii a progresat de la stadiul primordial la unul avansat, de la controlul pasiv la autodisciplină şi de la constrângerea exterioară la conştiinţa de sine. Într-un astfel de stat, cramponarea de legi nu mai este o cerinţă, ci o parte integrantă a libertăţii individului în societate.

Statul de drept cere o gândire orientată spre lege în mânuirea treburilor de stat, inclusiv piaţa, şi în îndrumarea oamenilor şi a comportamentului acestora. Aşa cum vedea lucrurile Han Fei, legile clare şi corecte îi opresc pe cei care se supun să-i priveze de drepturi

pe cei nesupuşi, pe cel puternic să-l agreseze pe cel slab şi majoritatea să tiranizeze minoritatea. Un scop major al statului de drept este să educe oamenii şi să promoveze civilizaţia umană prin insuflarea conştientizării legii. Pentru a atinge o dezvoltare sănătoasă, societatea civilă trebuie să acţioneze în cadrul legii, scopul fundamental al statului de drept fiind clădirea unei societăţi umane mai bune.

Patriotismul

Prima valoare socialistă centrală la nivelul cetăţeanului individual este patriotismul.

Este o calitate scoasă în evidenţă în toate perioadele din istoria Chinei şi punctul de atracţie în spiritul colectiv specific al naţiunii chineze.

Toţi chinezii primesc educaţie patriotică încă din cea mai timpurie perioadă a vieţii lor, dar nu toată lumea poate spune ce este manifestarea patriotismului şi cum poate fi pus el în practică. Pietatea filială şi camaraderia sunt mult mai clare. Prin comparaţie, unii oameni percep ca dificilă încercarea de a discerne scopurile şi obiectivele specifice din dragostea pentru ţară şi popor, fiind mult prea generale. Dar, pentru a fi patriot, trebuie să depui eforturi concrete în trei aspecte:

Dragostea pentru teritoriul naţional

Teritoriul este baza existenţei fizice a unei naţiuni, aşa că apărarea drepturilor teritoriale ale ţării lor trebuie să fie o manifestarea directă a patriotismului cetăţenilor. Apărarea naţională a fost prioritatea tuturor guvernelor din istoria Chinei, oameni dedicaţi idealurilor şi integrităţii intrând în forţele armate atunci când patria lor trebuia să facă faţă atacurilor inamice, şi există volume întregi de scrieri în istoria literaturii chineze care preamăresc apărarea eroică a ţării de către popor.

Existenţa forţelor armate este atribuită preocupării pentru securitatea naţională, care decide soarta unei ţări. Prin urmare, nu este un lucru neobişnuit că toţi cetăţenii patrioţi sunt gata să-şi pună vieţile în joc şi să ridice armele atunci când teritoriul lor naţional este invadat. Acest patriotism depăşeşte diviziunea claselor sociale, fiind perceput în mod uniform atât de aristocraţi, cât şi de oamenii de rând.

Gu Yanwu (1613-1682), din timpul Dinastiei Qing, spunea că oamenii de rând sunt şi ei obligaţi să-şi apere ţara. Înainte de el, exista deja un consens printre chinezi că munca pentru starea de bine a ţării lor este misiunea fiecăruia în parte. În *Cartea cântecelor,* din urmă cu 2000 de ani, un poem intitulat „Fără haine”

declara solidaritatea poporului qin în faţa atacurilor poporului xirong, un trib de nomazi din vest:

Cum să spui că tu nu ai haine?
Voi împărţi roba mea lungă cu tine.
Regele îşi ridică trupele;
Îmi voi pregăti stiletul
Şi voi lupta cu inamicul nostru comun alături de tine.

Cum să spui că tu nu ai haine?
Voi împărţi rufăria mea cu tine.
Regele îşi ridică trupele;
Îmi voi pregăti suliţa
Şi voi intra în luptă alături de tine.

Cum să spui că tu nu ai haine?
Voi împărţi pantalonii mei cu tine.
Regele îşi ridică trupele;
Îmi voi pregăti armele
Şi voi mărşălui alături de tine.

Începând cu perioada dinastiilor Ming târzie şi Qing timpurie, discuţiile filosofice insipide nu au mai fost la modă în cercurile academice chinezeşti, dar a început să prindă aripi direcţia explorării cunoştinţelor practice care puteau încuraja dezvoltarea naţională şi

îmbunătăţi traiul oamenilor.

Gu Yanwu a fost un pionier în această privinţă. După ce campania de rezistenţă în faţa conducerii Manchu, la care Gu a participat personal, a fost sortită eşecului, el a călătorit de-a lungul ţării, culegând arhive şi informaţii din domenii ca istoria, muzica, geografia şi apărarea hotarelor, studiind intensiv toate aspectele lor. El susţinea că această învăţătură este de o valoare practică considerabilă şi că fiecare cetăţean este răspunzător pentru soarta ţării lui.

Mai târziu oamenii i-au denumit pe camarazii de arme *paoze,* însemnând „mantie şi rufărie”.

Pentru a-ţi iubi patria, trebuie, mai înainte de toate, să iubeşti teritoriul naţional, să-ţi pese de fiecare centimetru de pământ şi mare în maniera în care-ţi iubeşti propriul trup. Lu You (1125-1209), din timpul Dinastiei Song, ce a fost invadat, pierzând fâşii mari de pământ în faţa invadatorilor jurchen, şi-a exprimat, în ultimele clipe de viaţă, suferinţa de a nu fi fost martor la unificarea ţării sale.

Martor la invazia şi ocupaţia teritoriului chinez de către forţele străine în timpul Dinastiei Qing târzii, Chen Tianhua (1875-1905) a dojenit clasa conducătoare după cum urmează: „Cum de aţi avut inima să renunţaţi la munţii şi fluviile astea minunate?” La

aflarea veştii că guvernarea Qing a semnat discriminatoriul Tratat de la Shimonoseki cu Japonia, Huang Zunxian (1848-1905) a spus că fiecare centimetru din pământul natal este la fel de preţios ca aurul, pledând ca toţi compatrioţii săi să se trezească şi să ia măsuri faţă de criza prin care trecea China şi să nu aştepte până când ţara lor să fie împărţită pe de-a-ntregul între puterile străine.

A-ţi iubi ţara înseamnă a-i iubi teritoriul, pierderea chiar şi a unei mici părţi din el putând duce la pierderea întregului. În limba chineză există un idiom care arată efectul unui furnicar ce poate dărâma un stăvilar de o mie de mile lungime. Neglijate, pagubele aduse cărămizilor şi ţiglelor individuale pot, în cele din urmă, să prăbuşească o clădire. Astfel, exprimarea primordială a patriotismului trebuie să fie angajamentul în faţa apărării fiecărui centimetru din teritoriul naţional.

Lu You, un poet patriot din timpul Dinastiei Song, s-a născut în oraşul Shaoxing de azi, din provincia Zhejiang. Sub influenţa tatălui său, şi-a asumat ca misiunea vieţii lui să lupte împotriva invadatorilor jurchen şi să recupereze teritoriul pierdut de Dinastia Song. Dar cariera sa oficială nu a fost una de succes.

Lu You a fost un maestru în diferite forme literare,

scriind peste 9300 de poeme, cele mai multe dedicate apărării ţării şi dorinţei de a recupera teritoriul pierdut. Unul dintre versurile care este cel mai adesea amintit este: „Deşi sunt un om umil, mă arăt totuşi preocupat de soarta ţării mele”. Aici găsim remarca lui Gu Yanwu cu privire la faptul că fiecare cetăţean este răspunzător pentru soarta ţării sale, fiind un motto pentru generaţiile următoare de patrioţi cinezi.

Dragostea pentru popor

Pământul şi marea furnizează oamenilor mijloacele de existenţă. Poporul este bunul cel mai de valoare al unei ţări. Astfel, o manifestare-cheie a patriotismului este menţinerea solidarităţii poporului şi străduinţa pentru asigurarea bunăstării lui.

Mencius preciza că solidaritatea poporului este un avantaj mai mare decât condiţiile geografice când vine vorba de apărarea naţională. Sun Zi spunea şi el că, într-un război, partea ai cărei oameni sunt uniţi, inclusiv armata, va învinge.

Dar unitatea naţională nu este uşor de obţinut. China are o multitudine de grupuri etnice care au culturi şi obiceiuri diferite. În decursul istoriei, toate generaţiile acestor grupuri s-au sprijinit reciproc ca şi membrii unei familii, crcându-se astfel naţiunea chineză.

În istoria Chinei, au existat patru perioade de fuziune etnică de masă: Perioadele de Primăvară şi Toamnă şi ale Statelor Războinice (770-221 î.Hr.); Dinastiile Wei, Jin şi cele de Nord şi de Sud (220-589); Dinastiile Sonf, Liao, Kin şi Yuan (960-1368); şi Dinastiile Ming şi Qing (1368-1911).

În perioada Dinastiei de Nord (386-581), a apărut grupul nomad xianbei care a unit regiunile aflate de-a lungul Fluviului Galben. Mai târziu, a înfiinţat Dinastia Wei de Nord (386-534), punând capăt situaţiei în care China era împărţită în 16 mici regate şi impulsionând fuziunea etnică.

Sub influenţa poporului han, grupurile etnice din preriile de nord şi-au schimbat treptat modul lor de viaţă nomad, poporul han învăţând la rândul lui de la alte grupuri. Toate grupurile etnice şi-au consolidat comunicarea şi schimburile, sprijinindu-se reciproc.

Împăratul Xiaowen a impus politicile de sinoficare[2], încurajând grupurile etnice minoritare să trăiască împreună cu poporul han, să se căsătorească între ei, să

[2] *Sinicization* (în engleză, în original) sau sinoficarea, sinificarea ori sinonizarea (de la prefixul sino-, „chineză, referitoare la China") este procesul prin care societăţile non-chineze intră sub influenţa culturii chineze, în special a culturii han-chineze, sub influenţa limbii, a normelor sociale şi a identităţii etnice (n. red.).

adopte numele de Han, să vorbească limba Han şi să poarte îmbrăcăminte Han. Această perioadă a însemnat a doua mare fuziune etnică din istoria chineză. Drept rezultat, procesul de feudalizare a fost accelerat în nordul Chinei.

În aceste perioade, diferite grupuri etnice au migrat de-a lungul Chinei în căutare de mijloace de subzistenţă, un parcurs care a dus atât la confruntări, cât şi la dialog între ele, atât la conflicte, cât şi la schimburi, atât la competiţie, cât şi la comerţ, atât la ciocniri, cât şi la căsătorii inter-etnice. Astfel de interacţiuni au dus, în cele din urmă, la formarea unei ţări mari în care toate grupurile etnice duc o coexistenţă paşnică. A fost nevoie de 5000 de ani şi chiar mai mult ca această ţară să prindă contur. În acest sens, orice tentativă de a submina unitatea etnică şi de a diviza ţara este o crimă împotriva poporului, condamnată de istorie.

Atunci când împăratul Yuan din Dinastia Han s-a urcat pe tron, Imperiul Han nu mai era la fel de puternic ca pe timpul împăratului Wu. Cu toate acestea, hunii nu reprezentau o ameninţare serioasă, fiind slăbiţi de disensiunile interne şi împărţiţi în cinci triburi mai mici.

În anul 33 î.Hr., şeful unuia dintre cele cinci triburi hune a venit în capitala regatului Han, Chang'an, cerându-i împăratului să-i dea mâna unei prinţese. Wang Zhaojun, o domnişoară de onoare de la curtea Han, s-a oferit să-i fie soţie. Ea a dus la huni tehnologia avansată şi cultura Câmpiilor Centrale, consolidând pacea între cele două grupuri, care a durat peste 60 de ani.

În conflictele dintre grupurile etnice, s-au ridicat numeroşi eroi. Dar la fel de admiraţi şi de veneraţi sunt şi aceia care au promovat schimburile şi fuziunile intergrupuri. Contribuţia lor la pacea naţională a adus beneficii şi influenţe care au durat până în zilele noastre.

Uneori, ameninţarea războiului a fost îndepărtată prin schimburile de bunuri şi cei care lucrau de-a lungul Drumului Mătăsii şi al Drumului Ceaiului-şi-Cailor, sau de afinitatea adusă de căsătorii. Un adevărat erou poate clădi legături intergrupuri prin mijloace paşnice, şi nu prin forţa brută.

Drumul Ceaiului-şi-Cailor era un drum comercial pentru caravane care se întindea în sud-vestul şi nord-vestul Chinei, în timpurile vechi. El impulsiona deopotrivă schimburile culturale şi economice între

grupurile etnice din sud-vestul Chinei. Regiunile traversate se făleau cu peisaje naturale splendide, culturi oculte şi moşteniri culturale de mare valoare.

Drumul a fost deschis ca rezultat al comerţului cu ceai şi cai la hotarele de sud-vest şi nord-vest. A apărut pentru prima oară în timpul Dinastiei Tang, dezvoltându-se în timpul Dinastiilor Ming şi Qing şi atingând apogeul în ultimii ani ai celui de-Al Doilea Război Mondial. El se bifurca spre Sichuan-Tibet şi Yunnan-Tibet, după care continua spre Butan, Nepal, India, Asia de Vest şi Africa de Vest.

Raţiunea supremă a existenţei unei ţări este de a aduce pacea şi mulţumirea propriului popor. În viziunea confucianismului, fără popor, teritoriul nu are nicio semnificaţie pentru o ţară.

Xun Zi spunea odată că unitatea unui popor face o ţară puternică, iar lipsa de unitate o slăbeşte. Astfel, eforturile concertate ale întregii populaţii în vederea clădirii şi apărării ţării ei au fost socotite esenţiale pentru conducerea statului în toate perioadele. Fraternitatea dintre diferitele grupuri etnice este o manifestare-cheie a patriotismului, căci unitatea etnică este esenţială în stabilitatea şi prosperitatea naţiunii.

Dragostea pentru cultura natală

China are trei „Mari Ziduri” care-i protejează existenţa şi dezvoltarea. Primul este Marele Zid fizic, lucrarea defensivă clădită de-a lungul hotarelor vechilor regate; cel de-al doilea este poporul chinez, care este gata să se ridice ca un „zid” solid, făcut din carnea şi sângele lui, atunci când ţara este în primejdie; al treilea este cultura chinezească, imaterială, dar răspândită în ţară şi în popor, străveche, dar încă plină de viaţă şi cu o existenţă neîntreruptă de 5000 de ani sau chiar mai mult.

Civilizaţii măreţe odată prospere în vechiul Babilon, Egipt sau India, după o vreme s-au stins şi au murit. Cu toate acestea, civilizaţia chinezească, născută în bazinul Fluviului Galben, a evoluat continuu în decursul istoriei.

Nu a fost un drum lipsit de furtuni; din când în când, civilizaţia chinezească, având ca pilon principal cultura Han, a suferit atacuri din partea monarhilor impuşi de alte grupuri etnice. În comparaţie cu preluarea puterii de către alte regimuri conduse de Han, poporul Dinastiilor dominatoare Han au dus lupte mai cumplite împotriva invadatorilor mongoli şi manchu care au înfiinţat Dinastiile Yuan şi Qing. Unul dintre motive era teama lor că cultura Han va fi distrusă. Dar,

de fapt, fuziunea etnică a prevalat întotdeauna în faţa conflictelor intergrupuri, mulţumită exhaustivităţii şi deschiderii civilizaţiei chinezeşti.

Ciocnirile cu alte culturi etnice a adus o viaţă proaspătă în cultura Han, oferindu-i o vitalitate mai mare. Cât priveşte alte grupuri etnice, după ce au luat în stăpânire regiunile dominate de Han, au fost întotdeauna asimilate în cultura Han, în acelaşi timp îmbogăţind-o cu elemente din propriile culturi. Astfel, chiar şi atunci când i-au învins pe Han prin forţă, ciocnirile au dus la stabilirea unor legături, ei înşişi fiind copleşiţi din punct de vedere cultural. Acesta este motivul pentru care cultura chinezească a fost capabilă să rămână consecventă în nucleul ei, îmbogăţindu-se în acelaşi timp constant prin împrumuturi de la alte grupuri şi dezvoltându-se într-un sistem integrat, independent şi grandios care constituie un „Mare Zid” spiritual al naţiunii chineze.

În istoria oricărei ţări, regimurile apar şi dispar, vremuri se schimbă, şi la fel şi sistemele sociale. Cultura unei ţări este singurul element invariabil în decursul deplin al existenţei sale. Ea conferă ţării identitatea şi etosul ei, plasând-o pe o poziţie de egalitate alături de alţi membri ai comunităţii internaţionale. Este o privare deplorabilă pentru un popor lepădarea de cultura sa nativă care i-ar reduce la

a fi sclavi ai străinătăţii în propria ţară şi lipsiţi de cămin în propriile lor case.

În timpurile străvechi, patriotismul se manifesta mai mult în preocuparea poporului pentru existenţa fizică a ţării, în primul rând pentru teritoriul ei; astăzi, odată cu globalizarea, trebuie să ne exprimăm dragostea pentru pământul natal protejând cultura noastră şi valorile tradiţionale şi promovând influenţa lor pe plan internaţional.

Protejarea culturii natale nu atrage după sine xenofobia. Cultura chinezească este deschisă prin natura sa, capabilă să absoarbă elemente din culturile străine, fără să-şi diminueze trăsăturile esenţiale şi independenţa. A susţine cultura natală nu înseamnă regres, nu înseamnă să venerezi tot ce e vechi respingând tot ce e nou. Alegerea timpului a fost cea care a dat formă culturii noastre în ceea ce este aceasta astăzi. Fiind obsedată de trecut şi opunându-se inovării, nicio cultură nu va putea ţine pasul cu timpurile.

Lu You, care a trăit în timpul Dinastiei Song, scria: „Deşi sunt un om umil, mă arăt totuşi preocupat de soarta ţării mele”. Este responsabilitatea şi misiunea istorică a fiecărui membru al unui stat de a păzi integritatea teritorială, unitatea etnică şi cultura, care hotărăsc bunăstarea fizică şi spirituală a naţiunii lor.

Devotamentul

Cea de-a doua valoare socialistă centrală de la nivelul cetăţenilor individuali este devotamentul.

Atitudinea

Potrivit lui Confucius, dacă un om este devotat muncii sale, acest lucru arată că el poate să fie educat, devenind o persoană mai bună. Indolenţa şi lipsa spiritului întreprinzător sunt obiceiuri proaste greu de eradicat şi duşmani puternici ai unei vieţi rodnice. Devotamentul se câştigă greu, cerând o hotărâre nestrămutată, eforturi susţinute şi perseverenţă constantă. Han Yu care a trăit în timpul Dinastiei Tang, spunea odată că excelenţa în muncă este posibilă doar prin sârguinţă; prin comparaţie, distragerea lipseşte munca de măreţie.

Jingye, cuvântul chinezesc pentru devotament, este compus din două caractere *jing,* respect, şi *ye,* angajament sau carieră. Zhu Xi care a trăit în timpul Dinastiei Song, interpreta *jing* ca însemnând concentrare totală pe ceva fără să te laşi distras. În mod asemănător, filosoful Zhuang Zi spunea că devotamentul înseamnă să-ţi concentrezi mintea şi

inima pe un proiect anume.

Conform *Doctrinei mediei*, un om nobil va trebui să-şi îndeplinească cu sârguinţă datoriile ce-i revin din poziţia sa şi să nu treacă peste ele. A fi devotat misiunii tale înseamnă să o îndeplineşti cu toată inima şi cu răbdare, şi nu să o laşi deoparte cu uşurinţă şi să treci la alta nouă, considerând că iarba este mai verde de partea cealaltă a dealului.

Devotamentul se referă mai mult la atitudine decât la aptitudine. Hotărârea de a te devota muncii tale se va reuni cu respectul arătat de colegii de muncă, punând temeliile viitoarelor realizări.

Există mai multe interpretări pentru *ye.* Pentru majoritatea adulţilor, este jobul cuiva, care înseamnă atât mijlocul de subzistenţă, cât şi mijlocul de a ne plăti datoria către societate. Înţelegând sensul dublu al jobului, putem să ne dedicăm în mod voluntar muncii noastre şi să dăm tot ce putem.

Nu trebuie să ne privim jobul ca pe o profesie care ne aduce venituri, ci ca pe o iniţiativă care ne împlineşte idealurile. Oamenii care practică diferite profesii sunt predispuşi să-şi îndeplinească sarcinile ca nişte roboţi, într-un mod pasiv, pe când cei care se consideră cârmaci ai unei iniţiative arată un imbold şi un entuziasm mai mari. Chiar şi când fac aceeaşi muncă, ei au scopuri diferite, manifestând astfel atitudini diferite

faţă de job. Devotamentul cere, înainte de toate, dragoste şi respect pentru munca ta.

Zhu Xi a fost un gânditor şi educator celebru, care a trăit în timpul Dinastiei Song. Gândirea sa se încadra în curentul predecesorilor, învăţaţii confucianişti Zhou Dunyi (1017-1073), Cheng Hao (1032-1085) şi Cheng Yi (1033-1107). Zhu a creat Şcoala Principiului, transformând-o într-un sistem complet de gândire pe baza cercetărilor filosofilor precedenţi.

Ocupând postul de preşedinte a două dintre cele mai prestigioase academii ale timpului său, pentru o jumătate de secol, Zhu a instruit o armată de învăţăcei, având o mare influenţă în ţară. El susţinea că Universul este compus din două elemente fundamentale – *li* (principiul) şi *qi* (energia), care sunt interdependente şi dau naştere tuturor lucrurilor din Univers. El le cerea oamenilor să evite dorinţele lor şi să urmeze modelul/principiul Ceresc, să studieze lumea fizică pentru a valorifica cunoştinţele şi să caute adevărul fundamental al lumii şi al naturii umane. După perioada în care a trăit Zhu Xi, Şcoala Principiului a cucerit o poziţie proeminentă în filosofia şi politica chinezească.

Atitudinea faţă de muncă

Unii oameni manifestă o etică înaltă a muncii, chiar şi atunci când au joburi care nu le plac şi pe care nu au de gând să le păstreze pentru totdeauna. Şi acesta este o formă de devotament care poate duce la bune rezultate în muncă.

Dar, într-un fel, este împotriva voinţei acelei persoane şi, prin urmare, greu de crezut că i-ar stârni pasiunea şi imboldul de a-şi folosi întregul talent şi potenţial. Confucius spunea odată că a face ceva cât poţi tu mai bine implică să-l faci cu mare plăcere, lucru mai important decât obţinerea cunoştinţelor pertinente.

Omenii cărora le place munca depusă pot face faţă mai bine presiunii şi condiţiilor grele, rămânând pozitivi şi asertivi, privind eşecurile ca pe nişte oportunităţi şi nefăcându-şi calcule legate de mărimea recompenselor sau de ritmul progresului. Oamenii cu o astfel de abordare sunt mai fericiţi la muncă decât cei care muncesc ca nişte roboţi şi sunt dispuşi să obţină realizări mai mari decât cei care depun o muncă de formă.

Achitându-te de obligaţiile profesionale cu o atitudine întreprinzătoare, vei fi pe deplin devotat acesteia, gândindu-te la ea zi şi noapte şi atunci când îţi

îndeplineşti sarcinile ce-ţi revin în viaţă. Un exemplu grăitor este regele Zhuang al Statului Chu.

Regele Zhuang era mare amator de vânătoare. Când un ministru l-a criticat că acest lucru îl distrăgea de la treburile de stat, tocmai când un război cu Statul Jin părea iminent, regele a replicat că, la vânătoare, el căuta oameni de o valoare, bravură şi bunăvoinţă deosebite, pentru că astfel de oameni puteau asigura succesul regatului Chu în conflictul iminent cu inamicul lui. El a concluzionat că, pentru oamenii care au scopuri clare, tot ceea ce fac poate contribui la realizarea acestor scopuri într-un mod sau altul.

Viaţa este limitată, dar foarte flexibilă când vine vorba de cât de plină de semnificaţii şi rodnică poate fi. Ne aflăm în faţa alegerii între explorarea activă a potenţialului nostru şi contribuţia serioasă la lume, pe de o parte, şi atitudinea pasivă şi indiferentă faţă de viaţă, pe de altă parte. Alegerea noastră va decide dacă vom fi sau nu devotaţi muncii noastre.

Soarele răsare şi apune. O zi poate arăta la fel ca şi celelalte. Dar când îţi faci cu plăcere slujba, nu vei pierde nicio zi şi vei da mereu tot ce ai mai bun, simţindu-te fericit în fiecare zi din viaţă.

Confucius şi-a dedicat întreaga viaţă studiului, educaţiei şi promovării moralei şi ritualurilor. În ciuda a numeroase neşanse şi condiţii vitrege pe care le-a

trăit, inclusiv exilul la care a fost condamnat de rivalii săi politici, privind înapoi, marele gânditor a concluzionat că a dus o viaţă fericită şi împlinită. Era vorba de devotamentul şi pasiunea pentru misiunea sa, lucruri care l-au ajutat pe Confucius să nu ia în seamă necazurile şi durerile, continuându-şi neabătut calea.

Acesta este devotamentul. Ar trebui să ne privim slujba ca pe un angajament important, arătându-i respectul cuvenit. Iar sârguinţa noastră va fi în mod sigur răsplătită.

Beneficiile

Devotamentul are trei beneficii. Primul este la nivel individual. Uneori, ne simţim plictisiţi şi confuzi, pierzând direcţia carierelor noastre. Ajungem să ne plângem, devenim obsedaţi de câştigul personal, nereuşind să ne concentrăm pentru că ne considerăm slujba mai degrabă un scop temporar şi doar un mijloc de subzistenţă, decât un vehicul care ne ajută să atingem scopuri şi idealuri mai măreţe.

Cultura chinezească spune oamenilor să nu ia viaţa şi talentul lor în glumă. Confucianiştii sunt de părere că oamenii trebuie să-şi plănuiască cu grijă viaţa. Un om nobil îşi ia o slujbă pentru că este importantă, nu doar din nevoia elementară de a se hrăni. Odată ce a găsit

iniţiativa care-l va conduce spre idealurile sale, el nu va mai fi descurajat de înfrângerile şi frustrările temporare întâlnite în drum. Pentru oameni este important să-şi identifice cariera corectă, una care să li se potrivească şi pe care s-o îndrăgească. Trebuie să ţină mereu calea dreaptă, căci de cum se vor rătăci, ei se vor îndepărta tot mai mult de scopurile lor iniţiale. Să-ţi compromiţi idealurile doar pentru avantaje de moment, nu faci decât să-ţi risipeşti viaţa.

Ca atare, Confucius sfătuieşte oamenii să se întrebe încotro să se îndrepte în timpurile grele: odată ce te afli pe calea corectă, continuă să înaintezi neabătut şi vei primi în cele din urmă recompensa cuvenită. Eşecurile de moment pot pregăti şi mai bine pe oameni pentru viitoarele succese. Qu Yuan (340-278 î.Hr.) se încuraja pe sine cu versul: „Lung, lung este drumul meu şi îndepărtată, îndepărtată călătoria mea; voi merge în sus şi-n jos să-mi caut dorinţa ce izvorăşte din inimă”. Acesta este un sfat bun pentru cei aflaţi într-o situaţie disperată şi care au îndoieli că ar mai trebui să-şi urmeze principiile. Un om cu viziune şi idealuri îşi urmăreşte scopurile pas cu pas, cu răbdare şi onestitate, refuzând să o ia pe vreo scurtătură. Aceasta este atitudinea corectă faţă de carieră şi viaţă ca întreg.

Qu Yuan a fost ministru al Statului Chu, după care a ieşit din favorurile regelui, fiind trimis în exil. În anul

278 Î.Hr., Statul Chu a fost anexat de Statul Qin. La primirea acestei veşti, Qu Yuan s-a aruncat în râul Miluo.

Qu Yuan a fost şi un mare poet. Poemul său *Li sao* (*Bocet*) este cel mai lung poem liric din istoria Chinei.

Prima parte dă glas preocupării autorului pentru statul său şi dorinţei de reforme politice; partea a doua exprimă hotărârea sa de a-şi sacrifica viaţa pentru stat. Opera, foarte imaginativă şi metaforică, a creat un nou gen – stilul *sao* – care a avut o influenţă de durată asupra poeziei chinezeşti din timpurile din urmă.

Cei mai mulţi dintre noi au slujbe comune, dar tot avem şansa să trăim o viaţă minunată şi să devenim nişte oameni extraordinari. Îndeplinindu-ne datoriile cu sârguinţă şi tratând cu seriozitate fiecare zi în parte, vom scoate tot ce este mai bun din noi.

Dacă, la sfârşitul vieţii, privim înapoi şi ne dăm seama că nu am oferit muncii noastre respectul cuvenit şi nici devotamentul total, vom regreta trecutul mărunt şi neînsemnat.

Cel de-al doilea beneficiu al devotamentului este promovarea într-o profesie sau într-un domeniu. Mulţi

oameni sunt neglijenţi în executarea datoriilor lor, justificându-se că nu au slujba care să le placă, sau nu au o profesie promiţătoare, sau nu ocupă o poziţie importantă. Să dai vina pe soartă şi pe alţi oameni este cel mai puternic obstacol în calea către succes. În viziunea lui Confucius, persoana este aceea care desfiră Drumul, şi nu Drumul desfiră persoana. Nu există profesii bune sau rele, căci succesul într-o carieră este, înainte de toate, decis de performanţa persoanei ca individ.

Astfel, atunci când întrebăm ce putem obţine de la o slujbă, ar trebui mai întâi să ne întrebăm pe noi înşine ce putem face noi pentru slujba aceasta. Când devotamentul nostru se adaugă reputaţiei unei vocaţii şi promovează evoluţia acesteia, devenim omenii care „desfiră Drumul".

Cartea istoriei este o veche carte din literatura chineză. Aceasta include o secţiune dedicată Dinastiei Zhou.

După ce i-a învins pe huaiyi, un trib din estul Chinei, regele Cheng al Statului Zhou s-a întors în capitala Fengyi, discutând cu sfetnicii săi cum să prefacă Zhou într-un imperiu puternic. El le-a spus: „Trebuie să trataţi cu seriozitate datoriile voastre, păzindu-vă de indolenţă şi neglijenţă. Pentru a obţine mari realizări, avem nevoie de idealuri măreţe, dar şi de muncă

susţinută”.

În *Cartea istoriei* se scrie că un angajament nobil depinde de idealurile măreţe, iar succesul său este obţinut prin trudă susţinută. Prin urmare, devotamentul nu doar îi face măreţi pe oameni, dar şi cauzele pe care le servesc aceştia.

Cel de-al treilea beneficiu al devotamentului este propulsarea progresului social şi istoric. Toate numele mari consfinţite de istorie sunt venerate datorită rolului de far călăuzitor pentru strădaniile umane spre dobândirea iluminării.

Zhu Xi îl elogia pe Confucius, spunând că, fără el, omenirea ar fi rămas pentru totdeauna în întuneric. Fireşte, aceasta era o opinie subiectivă, dar filosoful chiar a exercitat o influenţă pozitivă asupra generaţiilor care au urmat.

Cele trei beneficii sunt asociate cu rezultatele. Pe parcursul executării unei misiuni, persoana devotată are o satisfacţie psihică. Învăţatul confucianist Zhang Zai, din timpul Dinastiei Song, declara că misiunea sa era să stabilească valorile corecte pentru ţară, să muncească pentru traiul poporului, să ducă mai departe studiile vechilor învăţaţi şi să construiască o lume mai bună şi mai paşnică. Aceste lucruri reprezintă tot ce poate face mai bun cineva în cariera

lui şi pentru societate şi, făcând acestea, el va câştiga cu siguranţă respectul celorlalţi.

Pe lângă slujbele noastre, noi avem roluri multiple de jucat şi în viaţa personală, acestea venind cu obligaţii diferite. Suntem părinţi, copii, bărbaţi şi femei... Ne mişcăm între rolurile acestea şi se aşteaptă din partea noastră să fim devotaţi fiecărui rol în parte. Prin urmare, într-un sens mai larg, devotamentul înseamnă, în cuvintele din *Han shu* (*Istoria Dinastiei Han*), a munci şi trăi în pace şi fericire.

Una peste alta, în cultura chinezească, o persoană devotată trebuie, mai înainte de toate, să aibă scopuri clare şi ferme şi să-şi iubească munca, apoi să se dedice ei până la sfârşit. Poate că va fi o călătorie dură, dar nu trebuie să şovăi în nicio împrejurare, căci, până la urmă, vei găsi „aurul” după „ce vei săpa îndeajuns de mult în pământul pietros”. Astfel, o persoană îşi împlineşte idealurile, capătă un statut în ocupaţia sa şi, ce este mai important, dă un imbold progresului social. Cei mai de succes vor rămâne chiar în istorie.

În cartea sa de critică a literaturii chineze, *Jenchien tz’u-hua,* învăţatul modern chinez Wang Guowei (1877-1927) împrumută trei versuri din poemele din timpul Dinastiei Song pentru a descrie calea psihică a succesului.

Primul este din Yan Shu: „Cum copacii s-au uscat după un vânt venit dinspre apus ieri-noapte, m-am urcat în vârful unei pagode şi am privit în zare”. Wang Guowei foloseşte acest vers pentru a spune că, înainte să pornească în îndeplinirea unei cauze mărețe, oamenii trebuie să aibă scopuri clare şi o bună viziune.

Cel de-al doilea vers este din Liu Yong: „Tânjesc de dorul dragii mele doamne, dar nu regret acest lucru chiar dacă roba mea se răsfiră tot mai mult”. Cu alte cuvinte, tenacitatea şi perseverența sunt lucruri necesare în urmărirea tuturor visurilor.

Cel de-al treilea vers este din Xin Qiji: „M-am uitat de mii de ori după iubirea mea în mulțimi. Dar, când, fără să vreau, m-am întors, am văzut-o stând în lumina palidă a felinarelor”. Aici este arătată atingerea în cele din urmă a succesului, după lungi strădanii şi depăşirea necontenită a obstacolelor.

Integritatea

Cea de-a treia valoare socialistă centrală de la nivelul cetățenilor individuali este integritatea.

Cuvântul chinezesc pentru integritate, *chengxin,* este compus din două caractere: *cheng*, care înseamnă onestitate, şi *xin,* care înseamnă credibilitate.

Credibilitatea creează naţiunile puternice

Să onorezi cuvintele cuiva este manifestarea cea mai limpede şi fundamentală a credibilităţii cuiva. „Promisiunile trebuie ţinute, iar acţiunile trebuie să fie hotărâte." Este o avertizare care vine din vechea China.

Deşi în China există un precept potrivit căruia o promisiune este la fel de preţioasă ca şi 1000 de monede de aur, un alt idiom avertizează: „cuvintele ieşite din gură nu au nicio garanţie". Prin urmare, vechii chinezi au inventat o metodă de autentificare – sigiliul. Ştampila unui sigiliu indică autorizarea proprietarului său, care poate fi o persoană sau o organizaţie, inclusiv guvernul.

Credibilitatea implică două părţi: partea care face promisiunea şi partea pentru care este făcută promisiunea. Doar după ce prima parte îşi ţine cuvântul, va putea cea de-a doua să constate că este demnă de încredere, astfel prima parte creându-şi credibilitate.

Credibilitatea este de o importanţă capitală atât pentru cetăţenii individuali, cât şi pentru ţară. În *Zuo zhuan, Comentarii asupra Analelor de Primăvară şi Toamnă,* a lui Zuo Qiuming (502-422 î.Hr.), se arată că credibilitatea este bunul cel mai de preţ al unei naţiuni, aceasta fiind mult mai greu de clădit decât zidurile

unui oraş. La fel de greu este să o şi poţi menţine, căci o singură deviere poate ruina buna reputaţie clădită după un lung şir de fapte de încredere. Odată pierdută, greu o mai poţi căpăta înapoi. Aceasta este lecţia pe care a învăţat-o Ducele Chong'er, din Statul Jin.

Se spune ca scrierea *Comentariile asupra Analelor de Primăvară şi Toamnă* a fost editată de Zuo Qiuining. Aici se descrie în detaliu prăbuşirea Dinastiei Zhou, rivalitatea între statele ei vasale şi toate aspectele societăţii din timpul acela, inclusiv eticheta, instituţiile şi statutele, obiceiurile, morala, astronomia, geografia, calendarul, folclorul, baladele şi vechile arhive. De asemenea, prezintă o relatare vie a războaielor şi a figurilor proeminente ale perioadei. Cartea reprezintă apogeul studiilor istorice din epoca pre-Qin.

Impresionat de primirea plină de ospitalitate pe care i-o arătase conducătorul Statului Chu în exilul său, Chong'er, pe atunci un prinţ, a jurat că, în momentul când va veni la putere şi dacă un război va izbucni între cele două state, el va porunci soldaţilor săi să se retragă 90 de mile înainte de ciocnirea dintre cele două armate.

În timpul bătăliei de la Chengpu, el a procedat exact aşa cum spusese, bătălia fiind câştigată de Statul Jin. Ordinul său de retragere a fost contestat cu vehemenţă

de către generalii săi care-l vedeau ca pe un lucru de ocară şi care va face ca Jin să piardă avantajul asupra forţelor inamice epuizate. Dar unchiul lui Chong'er, Zichan, a lămurit în numele acestuia faptul că, fără bunăvoinţa arătată de Statul Chu, Statul Jin n-ar mai fi fost ceea ce era şi că promisiunea trebuia ţinută.

Biruinţa din bătălia de la Chengpu a asigurat conducerea necontestată a lui Chong'er printre multele regate, în timpul Perioadei de Primăvară şi Toamnă, lucru care poate fi atribuit nu doar puterii militare a Statului Jin, dar şi caracterului moral al conducătorului. Totodată, Statul Jin a devenit o putere regională cu o reputaţie solidă. Se spune că Confucius le-a transmis discipolilor săi că o promisiune ţinută valora cât o armată de 1000 de care.

În anul 1068, Wang Anshi, prim-ministrul împăratului Shenzong, din timpul Dinastiei Song, a demarat o largă reformă în speranţa că va ridica ţara din stadiul ei precar economic şi militar. Această reformă acoperea numeroase domenii, incluzând politica, armata, economia, educaţia şi etica. Măsurile luate în sectorul agricol au fost cele mai eficiente. A prins viaţă un mare număr de proiecte de irigaţie, statul a oferit împrumuturi ţăranilor şi au avut loc o serie de inspecţii la proprietarii de pământuri pentru a

preveni evaziunea fiscală.

În ciuda unei opoziţii puternice, Wang Anshi a dus reforma mai departe, spunând poporului să nu se teamă de fenomenele astronomice, să nu urmeze toate regulile şi practicile strămoşilor lor şi să nu se lase descurajaţi de critici. Reforma a durat circa 10 ani, generând rezultate bune.

O ţară trebuie să-şi clădească reputaţia atât acasă, cât şi în străinătate. În *Analele lui Confucius,* găsim o poveste: întrebat de discipolul său Zigong despre guvernarea de stat, Confucius a răspuns că o bună guvernare necesită suficientă hrană, o armată puternică şi încrederea oamenilor în guvern. Zigong a mai întrebat care dintre cele trei este cea mai lipsită de importanţă. Confucius a spus: „O armată puternică”. Zigong a mers şi mai departe, întrebând care dintre cele două rămase era mai puţin importantă. „Hrana”, a spus Confucius. El a explicat că moartea nu poate fi evitată, cu sau fără hrană, dar o ţară va fi pusă în genunchi din momentul în care pierde încrederea poporului ei.

Prin urmare, în cultura chinezească, câştigarea încrederii poporului este o cerinţă-cheie pentru guvern şi autorităţi. Wang Anshi comenta că numai un conducător credibil îşi poate conduce poporul, aşa că

va trebui să-şi ia cuvintele în serios, ştiind că o singură promisiune va cântări sute de monede de aur.

Una peste alta, credibilitatea hotărăşte prestigiul şi imaginea unei persoane ca şi a unei ţări.

Credibilitatea formează poporul nobil

Credibilitatea este, de asemenea, de o mare însemnătate pentru indivizi. Aceasta reiese din activităţile noastre zilnice, cum ar fi angajamentele pe care ni le luăm sau planul de muncă pe care-l trasăm. Dacă le vom putea duce la bun sfârşit, va fi cea mai puternică şi mai clară dovadă a nivelului credibilităţii noastre.

Pentru a fi credibili, noi trebuie să fim responsabili pentru ceea ce spunem, fiind atenţi să nu vorbim fără să gândim şi să nu facem promisiuni fără acoperire. O promisiune care nu este urmată de fapte, ca şi exagerarea ruinează deopotrivă reputaţia cuiva. Confucius a făcut faimoasa remarcă: „Dacă unei persoane îi lipseşte credibilitatea, nu mai ştiu la ce ar mai putea fi bună”.

Vechii chinezi îşi luau în serios vorbele. În *Chan qiu gu liang zhuan* (*Analele de Primăvară şi Toamnă cu adnotaţiile lui Guliang Chu*) se spune răspicat: „La ce bun vorbitul, dacă un om nu este fidel cuvintelor sale?”

Această viziune este repetată de *Cartea ritualurilor a seniorului Dai,* din timpul Dinastiei Han, în care se spune că, dacă un om nu-şi poate ţine cuvântul, mai bine să nu şi-l dea. În Dinastia Song, Cheng Yi afirma că cei care nu sunt de încredere sau responsabili nu-şi găsesc locul într-o societate. În acest spirit, credibilitatea este o calitate esenţială a oamenilor merituoşi.

Credibilitatea este prezentă din plin în educaţia chinezească din vechile timpuri. Povestea cu mama lui Mencius care a dat un exemplu personal fiului ei a fost spusă pe tot parcursul istoriei Chinei. Se spune că, într-o zi, Mencius a întrebat-o pe mama sa de ce vecinii lor sacrificau porcul, iar ea i-a spus distrată: „Ca să facă de mâncare pentru tine”, un răspuns pe care nu ar fi vrut să-l dea.

În Perioada Statelor Războinice, Shang Yang, din Statul Qin, a pornit o reformă având sprijinul ducelui Xiao. După ce noile reguli au fost promulgate, el şi-a dorit să convingă poporul că era foarte serios în privinţa aplicării acestora. Prin urmare, a ridicat un stâlp la poarta de sud a zidului oraşului, spunând că oricine va putea să-l mute la poarta de nord va primi o recompensă frumoasă. Puţini au crezut aşa ceva, drept pentru care nu a încercat nimeni. Atunci, Shang Yang a

mărit de cinci ori recompensa şi, când un bărbat a mutat stâlpul, şi-a ţinut promisiunea. După această întâmplare, reforma a prins aripi de-a lungul întregului stat.

Dar imediat ea şi-a dat seama că era dăunător pentru educaţia fiului ei dacă lucrurile nu se vor întâmpla aşa cum spusese. Aşa că mama strâmtorată a cumpărat carne de porc de la vecinul ei şi a gătit mâncarea promisă. Sub influenţa mamei sale, în cele din urmă, Mencius a devenit un mare gânditor şi învăţat al confucianismului, cel mai important după Confucius însuşi.

Cu toţii ar trebui să fim fideli cuvintelor noastre. Zeng Zi, un discipol al lui Confucius, făcea introspecţii de câteva ori pe zi, punându-şi aceleaşi trei întrebări: „Am făcut tot ce am putut ca să-i ajut pe ceilalţi? Sunt eu sincer cu prietenii mei? Am pus în practică ceea ce am învăţat?”.

În învăţătura confucianistă, credibilitatea este o condiţie prestabilită esenţială pentru ca o persoană să-şi găsească locul în societate.

„Un cuvânt odată spus, nu mai poate fi luat înapoi nici măcar cu un atelaj de patru cai”; „cuvintele poartă povara a nouă trepiede”; şi „o promisiune este la fel de preţioasă ca 1000 de monede de aur”. Aceste precepte

chinezeşti subliniază în mod viu importanţa credibilităţii.

Onestitatea stabileşte cât de departe poate ajunge cineva

În cuvântul *chengxin, cheng* (onestitate) este pus primul, însemnând că onestitatea are întâietate faţă de credibilitate. Nu este greu de înţeles, căci numai oamenii oneşti îşi pot ţine cuvântul.

Celebra remarcă a lui Confucius conform căreia „promisiunile trebuie ţinute, iar acţiunile trebuie să fie ferme” este, de fapt, incompletă. Punând în context cuvintele înţeleptului, vei putea înţelege că omul inferior ţine să facă orice spune, bun sau rău, şi nu se lasă până nu duce lucrurile la capăt. Dar nu e întotdeauna corect să-ţi urmezi promisiunea. Dacă eşti constrâns sau înşelat ca să depui un jurământ sau să faci un legământ care este împotriva voinţei tale, imoral sau ilegal, poţi să-ţi retragi promisiunea în loc s-o duci până la capăt. Oamenii ar trebui să-şi ţină promisiunile doar pentru cauze drepte şi de bunăvoie.

Mencius a preluat această opinie a lui Confucius, spunând că un om nobil nu face tot ce spune fără discernământ şi nici nu-şi preamăreşte rezultatele faptelor sale. Ceea ce contează cu adevărat este că el face lucrurile drepte şi aşa cum se cuvine.

Pe drumul lor către capitala Statului Wei, Confucius şi discipolii săi au fost prinşi într-o rebeliune din Puyi, fiind capturaţi de rebeli. Unul dintre discipoli, Gongliang Ru, i-a spus Maestrului: „Am trecut printr-o situaţie grea în Kang, iar acum suntem iarăşi în primejdie. Este soarta noastră şi mai degrabă aş muri luptând”. Rezistenţa confucianiştilor a fost aşa de acerbă, încât rebelii au fost de acord să-i lase să plece dacă le vor promite că nu vor merge în capitala Statului Wei. Confucius şi învăţăceii lui au promis şi astfel au fost eliberaţi. Dar, în momentul în care au ieşit din regiune, Confucius s-a îndreptat spre destinaţia lor iniţială. Zingong l-a întrebat: „Ne putem încălca promisiunea?”. Maestrul a răspuns: „Promisiunea a fost făcută sub constrângere şi, prin urmare, nu e susţinută de Cer”.

Chao Yuezhi (1059-1129), din timpul Dinastiei Song, susţinea că oamenii care nu inspiră încredere nu-şi pot găsi un loc în societate, iar oamenii nesinceri nu vor ajunge niciodată departe în viaţă. Dar trebuie să fim conştienţi de faptul că credibilitatea sau seriozitatea unei persoane ţin de concordanţa dintre faptele şi cuvintele acesteia. În schimb, trebuie să fie rezultatul unei dorinţe sincere şi evaluată în lumina

împrejurărilor specifice. Aşa cum a spus maestrul călugăr Hongyi (1880-1942): „Nu te înşela pe tine şi nu-i înşela nici pe ceilalţi”. Primul aspect denotă onestitate, iar al doilea, credibilitate. Prin urmare, integritatea înseamnă virtute înlăuntru şi în afară.

Marea învăţătură spune că o inimă onestă este condiţia prealabilă a unei minţi drepte. Aceasta hrăneşte dreptatea şi conduce oamenii pe drumul dreptăţii. *Doctrina mediei* subliniază că onestitatea îi face pe oameni predispuşi la adevăr şi raţiune, şi viceversa: ei pot să fie oneşti în adevăratul sens al cuvântului, după ce află adevărul şi logica. Promisiunea făcută de cineva orb la adevăr şi raţiune nu porneşte dintr-o inimă onestă sau dintr-o minte dreaptă, aşa că nu ar trebui înfăptuită pentru a îngădui greşelii să se materializeze.

Onestitatea este o mare virtute pentru om şi regula ce guvernează toate fiinţele din Univers. Aceasta se găseşte în centrul conceptului mediei care susţine că această armonie începe cu o inimă sinceră, urmată de fapte drepte.

Onestitatea este calitatea cea mai valoroasă a unei persoane nobile. În învăţătura confucianistă, un adevărat nobil trebuie să fie fidel cuvintelor sale şi loial şi drept în faptele sale. Dintre cele două feţe ale integrităţii – onestitatea şi credibilitatea – o inimă

sinceră şi onestă are întâietate, căci ea oferă motivaţia pentru orice aplicare a virtuţii. Fiind concentrat doar pe acţiune şi neluând în seamă mentalitatea în urmărirea integrităţii, o persoană, aşa cum spune idiomul chinezesc, „se caţără într-un copac ca să prindă peşte”.

Potrivit *Doctrinei mediei,* doar un om sincer poate stăpâni regulile fundamentale ale unei bune guvernări, poate stabili standardele morale centrale pentru omenire şi poate descoperi marele adevăr al Universului.

Pentru o ţară, integritatea înseamnă securitate şi pace pentru poporul ei, pentru indivizi, integritatea înseamnă să afle adevărul şi raţiunea în vederea găsirii locului în societate. Xun Zi susţinea că primul şi cel mai important lucru în cultivarea unei minţi nobile este dezvoltarea onestităţii. Faţă de ei înşişi, oamenii integri protejează castitatea inimii lor, rămânând pe drumul onestităţii în faptele lor. Faţă de alţii, ei susţin şi promovează adevărul şi dreptatea, fixând direcţia corectă pentru moralitatea socială.

Bunăvoinţa

Cea de-a patra valoare socialistă centrală de la nivelul cetăţeanului individual este prietenia.

Cuvântul chinezesc pentru prietenie este compus din

două caractere – *you* (bunăvoință) şi *shan* (bunătate). Bunăvoința este manifestarea externă, în vreme ce bunătatea este motivația internă. Faptele bune care nu-şi au rădăcinile în adevăratele sentimente ale cuiva înseamnă ipocrizie; bunele intenții lipsite de acțiunile corespunzătoare nu fac deloc bine, ba chiar cauzează confuzie. Prin urmare, bunăvoința venită din proprie inițiativă este semnificația cuvântului *youshan,* prietenie.

Să fii sincer şi cu inima deschisă

Oamenii cu care ne asociem pot fi împărțiți în două categorii: primul grup este format din cei care ne plac, cu care suntem pe aceeaşi lungime de undă şi la care ne gândim mult. Sunt fie figuri de excepție în anumite domenii, fie oameni care au predispoziții asemănătoare cu ale noastre sau împărtăşesc scopurile şi interesele noastre, fie oameni aflați în poziții înalte, cu un statut social înalt şi de prestigiu care exercită o influență semnificativă în viața noastră. Într-un cuvânt, ei sunt oamenii pentru care simțim o afecțiune instinctivă. Ca atare, îl numim grupul de relații active.

Armonia apare în mod natural între noi şi acest grup. Dar o întrebare pe care ar trebui să ne-o punem este dacă afecțiunea noastră pentru membrii grupului este

bazată pe sinceritate şi bune intenţii. Oare trebuie să facem un lucru cu care nu suntem de acord, să facem declaraţii exagerate sau chiar false sau să ne angajăm într-un joc duplicitar sub presiunea celor cu autoritate pentru a hrăni şi menţine această prietenie?

Potrivit lui Confucius, există trei tipuri de prietenii benefice şi trei dăunătoare. „Prieteniile cu omul sincer, cu cel onest şi şi cu cel învăţat sunt benefice. Cele cu omul amăgitor, cu cel lipsit de principii şi cu cel persuasiv sunt dăunătoare."

Confucius spunea că, atunci când vede fapte de virtute, reflectează asupra lui şi încearcă să facă acelaşi lucru; când vede fapte imorale, se retrage la fel de repede precum îşi retrage degetele din apa fierbinte.

Han shi wai zhuan (*Povestea culegerii de poezii a lui Han Ying*) explică faptul că oamenii care privesc la semenii cu o statură morală mai înaltă pot ţinti mai sus, iar cei care îşi iau drept standard pe cei cu o statură morală inferioară vor sărăci. *Zeng guang xian wen* (*Supliment de cuvinte de virtute*) recomandă insistent oamenilor să urmeze sfaturile bune cu promptitudine, aşa cum apa curge cu iuţeală şi lin spre aval, şi să urască răul aşa cum îşi urăşte inamicul.

În contrast cu profundul gânditor care a trăit cu mai

mult de 2000 de ani în urmă, mulţi oameni de astăzi pot cu greu distinge prietenia autentică de cea ipocrită. Manierele amabile, zâmbetele calde şi cuvintele frumoase pot masca motive ascunse şi pot străluci acoperind frivolitatea şi vanitatea. Uneori, o felicitare dichisită este pură curtoazie. Dar noi adesea confundăm cordialitatea superficială cu prietenia. Aşa că va trebui să ne punem o întrebare nouă înşine: după ce am îndepărtat extravagantul şi pomposul, cui oferim cele mai bune gânduri ale noastre şi cine credem că ne priveşte cu sinceritate?

În cultura chinezească tradiţională, o legătură făcută la petreceri încântătoare la care vin oameni zgomotoşi este ceva ce „vine repede şi dispare repede"; prietenia adevărată, de durată este pură precum cristalul şi plăcută precum apa. Fie că suntem partea care călăuzeşte, fie partea care-l urmează pe celălalt într-o relaţie de prietenie, ar trebui să punem următoarea întrebare: este această prietenie bazată în mod exclusiv pe bunăvoinţă şi liberă de urmărirea oricăror interese?

Zhuge Liang (181-234), strategul recunoscut din perioada Celor Trei Regate (220-280), afirma că prietenia motivată de oportunităţi nu durează niciodată prea mult. Prin comparaţie, prietenia între oamenii nobili este nemuritoare, rămânând neperturbată şi solidă în toate împrejurările şi

devenind tot mai puternică în perioadele de vitregie.

Zhuge Liang, căruia i s-a dat numele de Kongming, a fost un strateg celebru în istoria Chinei. În anul 207, el, pe atunci un pustnic, l-a impresionat pe Liu Bei (161-223) cu sfatul său de a forma o alianţă cu Sun Quan (182-252) pentru a opune rezistenţă unui alt lord al războiului, Cao Cao (155-220). Zhuge Liang a devenit mai târziu primul sfetnic al lui Liu, ajutându-l să facă din tărâmul Shu o putere regională şi unul dintre cele trei state ale Perioadei Celor Trei Regate. După înfiinţarea Statului Shu, Zhuge Liang a trimis trupe pentru a reprima revolta clanurilor regionale din sud şi a condus şase expediţii în nord, înainte de a muri în bătălie.

Pentru pomul prieteniei, bunătatea este rădăcina, conferindu-i sprijin şi hrană. Ramurile, frunzele şi florile formează o privelişte plăcută, dar totul s-ar vesteji şi ar muri fără rădăcina sănătoasă. Frunzişul şi inflorescenţa izbucnesc şi se sting odată cu schimbarea anotimpurilor, ca şi manifestările schimbătoare ale prieteniei; dar rădăcinile rămân ferme şi puternice, precum bunătatea în inimile prietenilor.

Mencius spunea cândva că cea mai mare virtute a omului este să fie mereu bun cu ceilalţi. Acest lucru sprijină afirmaţia că adevărata prietenie este binevoitoare în fapte şi bună în inimă.

Să fii corect şi tolerant

Este uşor să fii prietenos cu oamenii care-ţi plac. Dar pe cei cu care avem dezacorduri sau idealuri opuse sau pe cei care ne sunt inferiori în ce priveşte nivelul academic, poziţia, venitul sau ţinuta morală, suntem înclinaţi să-i ignorăm, să-i dispreţuim sau chiar să-i insultăm. Întâlnim zilnic astfel de oameni. Practic, cei mai mulţi oameni pe care-i cunoaştem şi cu care ne însoţim fac parte dintre cei pentru care nu simţim nicio afecţiune sau faţă de care suntem indiferenţi. Ar putea fi numiţi grupul de relaţii inactive. Ei sunt oamenii cu care nu simţim imboldul să devenim prieteni.

În viaţă, avem de-a face cu oameni de genuri diferite. Dacă suntem pasivi, distraşi sau chiar grosolani cu grupul relaţiilor inactive, ne putem dăuna nouă înşine, căci acest grup constituie o parte a vieţii noastre. Dacă putem să ne purtăm raţional şi corect cu acest grup, lucrul acesta va confirma buna noastră creştere şi ţinuta morală.

Analele lui Confucius redau o conversaţie între

Maestru şi învăţăceii lui. Confucius spune: „Există un singur lucru care răzbate din învăţăturile mele”. Zeng Can a răspuns: „Într-adevăr, aşa este”. După plecarea Maestrului, alţi învăţăcei l-au întrebat pe Zeng la ce se referise Confucius. Zeng Can le-a explicat: „Maestrul a vrut să spună, pur şi simplu, că loialitatea şi toleranţa formează esenţa învăţăturilor sale”.

Zeng Can era printre cei mai dăruiţi discipoli ai lui Confucius, mai târziu ridicând confucianismul la un nivel şi mai înalt. Învăţătura de a fi sincer şi tolerant a fost considerată de atunci o regulă de aur pentru cultivarea de sine a oamenilor nobili.

Sinceritatea înseamnă ca oamenii să facă celorlalţi ce le-ar plăcea să le facă ceilalţi lor. Cum spunea Confucius, un om care vrea să fie recunoscut trebuie să-i vadă recunoască pe ceilalţi şi, dacă vrea să fie om de succes, trebuie să-i vadă pe ceilalţi ca oameni de succes. Toleranţa, de asemenea, cere oamenilor să se pună în încălţările celorlalţi şi să ia în considerare sentimentele şi interesele celorlalţi atunci când îşi urmăresc scopurile. Când a fost întrebat de unul dintre învăţăceii săi care cuvânt ar servi ca maximă de viaţă, Confucius a răspuns: „Toleranţa”. Este un principiu pe care ar trebui să-l urmăm întreaga noastră viaţă.

Credem oare că oamenii inferiori nouă după anumite criterii nu merită să le oferim gândurile şi bunăvoinţa

noastră? Sau gândim oare că greşelile lor dinainte sau vrajba dintre noi ne justifică ostilitatea şi ponegrirea? O atitudine sinceră, raţională şi amabilă reprezintă primul pas care-i determină pe oameni să fie mai buni, îmbunătăţind relaţiile interpersonale şi menţinând nesmintită bunătatea interioară.

Prin urmare, prietenia reprezintă mai mult decât a-ţi face prieteni şi a te purta frumos cu ei. Ea implică disponibilitatea şi dorinţa de a acorda altora şansa de a se înfăţişa aşa cum sunt sau de a se perfecţiona, încercând să comunicăm activ cu ei pentru a crea legături de prietenie.

„Să fii sever cu tine şi tolerant cu ceilalţi” este o veche învăţătură morală chinezească. Han Yu, un mare scriitor din timpul Dinastiei Tang, scria în a sa *Yuan hui* (*Asupra calomniei*) că un om poate fi riguros şi pretenţios cu sine însuşi, dar nu şi faţă de ceilalţi. Tang Zhen (1630-1704), un gânditor din perioada timpurie a Dinastiei Qing, făcea o remarcă similară.

Conform *Cărţii istoriei,* Yi Yin, un ministru din perioada Dinastiei Shang, i-a spus odată stăpânului său Taijia: „Oamenii care ocupă poziţii mai înalte trebuie să cunoască în amănunţime ceea ce se întâmplă la nivel local. Acest lneni va asigura faptul că toţi subordonaţii lor le vor fi tot timpul loiali... O persoană poate să nu

fie excesiv de exigentă cu ceilalţi, dar ei însăşi trebuie să-şi aplice strict disciplina şi controlul”.

Să fii binevoitor

Bunăvoinţa trebuie să se găsească în inima cuiva înainte de a reieşi din atitudinea faţă de alţi oameni şi de lumea întreagă. *Doctrina mediei* spune că omul nobil este la fel de precaut şi autodisciplinat în privat ca şi în viaţa publică. Când suntem singuri, lăsăm la o parte orice camuflaj şi ne arătăm adevărata noastră faţă, ca atare, ceea ce gândim şi ceea ce credem în această stare reprezintă predeterminarea abordării noastre faţă de lume.

Doar oamenii care pot îndura singurătate, care fac o autoexaminare, care îşi îmbunătăţesc constant sinele şi pot distinge binele de rău vor dezvolta o personalitate independentă. Ei nu-şi vor face prieteni la întâmplare doar ca să risipească singurătatea, nu-i vor urma pe alţii orbeşte, nu vor trândăvi, nu vor face farse ca să se distreze şi nici nu se vor lăsa îndrumaţi greşit de lipsa de credinţă sau judecata de sine. Din acest motiv, Zhuge Liang i-a scris într-o misivă fiului său: „Fără indiferenţă faţă de faimă şi avere, nu vei putea atinge scopuri înalte; fără pace interioară, nu poţi merge departe în viaţă”. Prin urmare, atunci când este singur,

omul nobil trebuie să găsească o companie bună în sine însuşi; atunci când este înconjurat de alţii, poate să se împace bine cu aceştia.

Ca să fii o persoană prietenoasă în societate, trebuie, mai întâi de orice, să devii un prieten al propriului sine, să ai o conversaţie sinceră cu inima ta despre câştiguri şi pierderi. Acest lucru îţi va conferi puterea de a opune rezistenţă asalturilor asupra credinţei tale şi vicisitudinilor lumii, păstrând bunătatea în inimă şi purtându-te frumos cu ceilalţi.

Guan Zi (Guan Zhong) credea că un om care este bun cu alţii va fi tratat la fel la rândul lui. Lao Zi spunea că Cerul este nepărtinitor, dar îi răsplăteşte pe cei binevoitori. Atunci când simţim că în societate lipseşte o ambianţă prietenoasă, trebuie să depunem eforturi mai mari din partea noastră. Adunate bob cu bob, gesturile individuale de bunătate vor conduce la o schimbare completă. Aşa cum spune un vechi precept chinezesc, o singură scânteie poate porni focul din preerie.